ANITKABİR DERGİSİ

YIL 22 • Sayı: 84

OCAK 2022

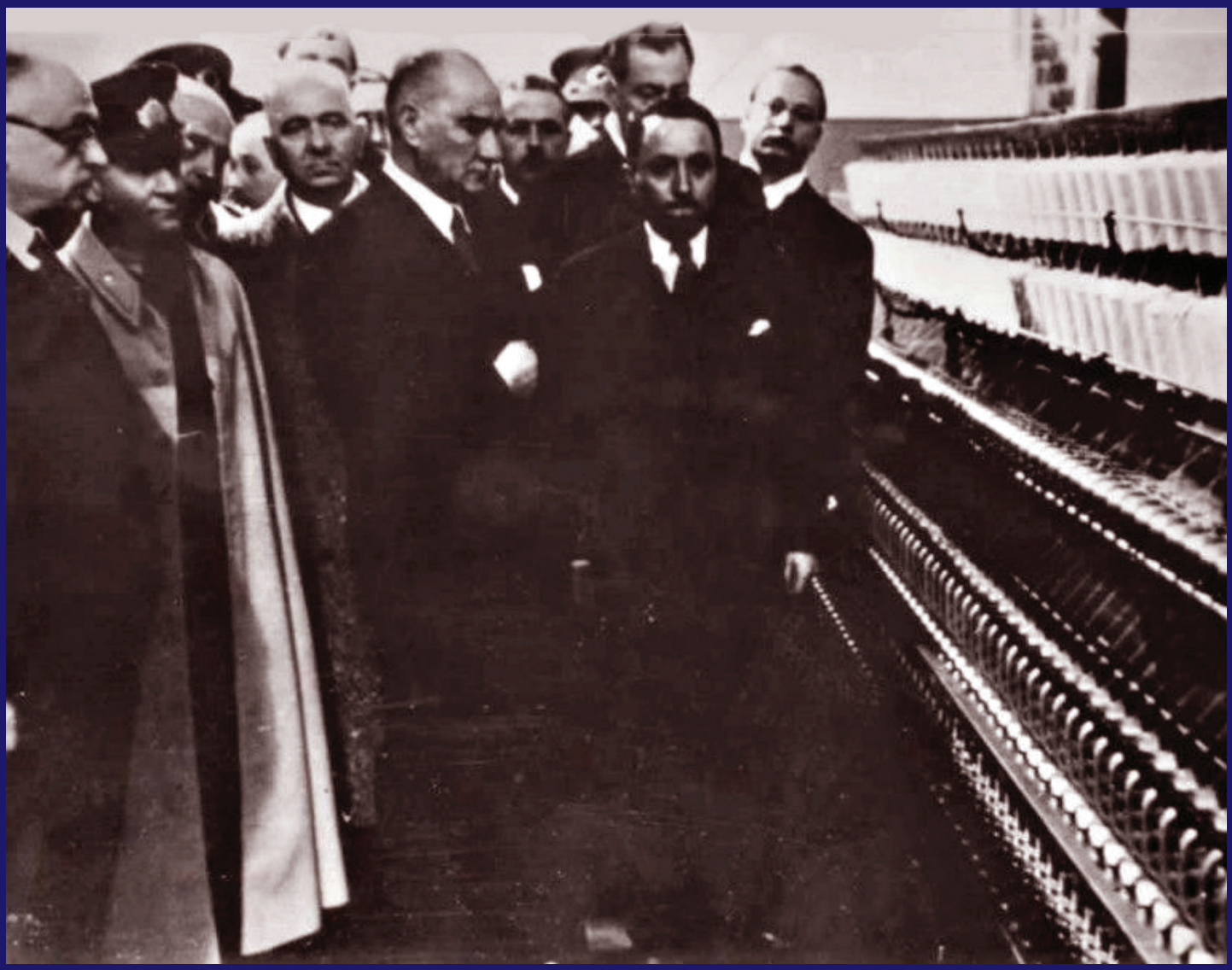

Ekonomik kalkınma, Türkiye'nin, hür, bağımsız, daima daha kuvvetli, daima daha refahlı Türkiye idealinin, belkemiğidir.

(Atatürk'ün S.D. I, s. 383)

Bu vatan, çocuklarımız ve torunlarımız için cennet yapılmaya değer bir vatandır. İşte bu memleketi böyle bayındır hale, cennet haline getirecek olan, ekonomik etkenler ve ekonomik faaliyettir. Bu sebeple, öyle bir ekonomi devri lâzımdır ki, artık milletimiz insanca yaşamasını bilsin, insanca yaşamanın neye bağlı olduğunu öğrensin ve o gereklere başvursun. Hepimizin arzusu şudur ki, bu memleketin fertleri ellerinde örnekleriyle tarımın, ticaretin, sanatın, çalışmanın, hayatın bir temsilcisi olsun.

(Atatürk'ün S.D.II, s.108)

ANITKABİR DERGİSİ
YIL: 22 SAYI: 84 OCAK 2022

Atatürkçü dünya görüşünü yaymak ve
Anıtkabir'i tanıtmak amacıyla üç ayda bir yayımlanır.

ANITKABİR DERNEĞİ Adına İmtiyaz sahibi:
E. Tuğgeneral Şadi ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Dr. Ali GÜLER

Yayın Kurulu:
E. Tuğg. Şadi ÖNER
Prof. Dr. Seçil Karal AKGÜN
Prof. Dr. Bige SÜKAN
Prof. Dr. Lütfü ÇAKMAKÇI
Prof. Dr. Birsen GÖKÇE
Prof. Dr. Oğuz AYTEPE
E. Tuğg. M. Tevfik BEDÜK
Dr. Ali GÜLER
Dr. A. Cüneyt KÜSMEZ
Güneş MÜFTÜOĞLU
Bora ÖNCÜ

Dergiyi Yayına Hazırlayan:
Anıl Ece Ercan NAMLI

Yönetim Yeri:
Turgut Reis Caddesi
Arzu Apt. No: 3/5
Tandoğan / ANKARA
Tell: 0 (312) 213 16 58
Faks: 0 (312) 222 72 06
e-posta: anitder@ttmail.com

Anıtkabir Komutanlığı
0 (312) 231 18 61
0 (312) 231 52 80

Dergide yayımlanan yazılar, yazarların düşünceleridir.
Gönderilen yazılar, basılsın veya
basılmasın iade edilmez. Anıtkabir Derneği veya
Anıtkabir Komutanlığı sorumlu tutulamaz.
Dergimiz Basın Ahlak Yasalarına uymayı taahhüt eder.

Yıllık Abonelik Bedeli 60 TL.
Yayın Türü: Süreli-Yayın
Basım Tarihi / Yeri: OCAK 2022 / ANKARA

Yapım:
Yorum Basın Yayın Sanayi Ltd. Şti.
Başkent Organize Sanayi Bölgesi
Recep Tayyip Erdoğan Bulvarı No: 12
Maliköy Sincan 06909 Ankara / Türkiye
Tell: 0 (312) 395 21 12 - Faks: 0 (312) 394 11 09
info@yorummatbaa.com
www.yorummatbaa.com

İÇİNDEKİLER

2 **Sunuş**

3 **Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler**

13 **Prof. Dr. Oğuz AYTEPE, Kurtuluş Savaşı Sonrası Atatürk'ün Önderliğinde Yapılan Sosyo-Ekonomik ve Siyasi Değişim**

17 **Dr. Ali GÜLER, Atatürk'ün Barışa Dayalı Milliyetçilik Anlayışı**

20 **Nehir Miray BEDÜK, Covid-19 Salgın Hastalığının İş Yaşamına Etkisi**

22 **Orhan KÖKSAL, Atatürk'ün Vefatının Birinci Yıl Dönümünde Havacılık Ve Spor Dergisinin Özel Sayısı (10 Kasım 1939)**

25 **Batuhan GÜLDİKEN, Genç Cumhuriyetin Ekonomi Mucizesi**

32 **Bülent TANÖR, 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu 100.Yılı Özel Yazısı**

40 **Atatürk ve Çocuk**

46 **Etkinlikler**

50 **Objektife Takılanlar**

54 **Mutluluklarını Atatürk'le Paylaşanlar**

56 **Anıtkabir Dergisi'nde Yayımlanacak Yazılarla İlgili Esaslar**

ANITKABİR DERGİSİ ABONELİĞİ
Anıtkabir Dergisine abone olmak isteyenlerin; yıllık (4 sayı için) 60 TL'lik abone ücretini aşağıdaki hesap numaralarından birine yatırmaları ve telefon numaraları dâhil adreslerini tarafımıza bildirmeleri gerekmektedir.
Tel: 0 (312) 213 16 58
E-posta: anitder@ttmail.com; bilgi@anitkabir.com
ANITKABİR DERNEĞİ İKTİSADİ İŞLETMESİ
POSTA ÇEKİ HESAP NO: 604 61 34
TÜRKİYE İŞ BANKASI BEŞEVLER IBAN NO: TR05 0006 4000 0014 2190 9090 90

SUNUŞ

Değerli okurlar,

Yeni yıla girmemizle birlikte, dergimizin yeni sayısını 22'nci yayın yılında ve 84'üncü sayısıyla sizlerin ilgisine sunmaktan onur duymaktayız. 2022 yılının, ülkemize ve milletimize geçtiğimiz yılların tüm yorgunluğunu, umutsuzluğunu, karamsarlığını unutturacağı; başta sağlık olmak üzere umut, sevinç ve refah getireceği bir yıl olmasını dileriz.

Anıtkabir Derneği; yayımlamış olduğu bu dergi ile yediden yetmişe bütün okuyucularına, öncelik Atatürk ve Anıtkabir olmak üzere bazı güncel konularda bilgi verme, önemli tarihi olayları ve günleri anımsatma çabası içerisinde olmuş, derginin ilk sayısından itibaren belirlenmiş yayın ilke ve kurallarına uygun kalması ve geliştirilmesi için çalışmıştır.

Bildiğiniz gibi üç ayda bir yayımlanan dergimizin bu sayısı Ekim-Kasım-Aralık aylarını kapsamakta olup, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamalarını ve 10 Kasım Anma törenlerini geride bırakmış bulunmaktayız. Pandemi sürecine rağmen, halkımızın Anıtkabir'e göstermiş olduğu yoğun ilgi, Atamıza olan sevginin hiçbir engel tanımadığını ve tanımayacağını açıkça göstermiştir. Bu özel günlere ilişkin coşku ve minnet dolu anlara, dergimizin ilerleyen sayfalarında rastlayabilirsiniz.

Dergimizin bu sayısında, Prof.Dr. Oğuz Aytepe'nin "Kurtuluş Savaşı Sonrası Atatürk'ün Önderliğinde Yapılan Sosyo-Ekonomik ve Siyasi Değişim" yazısına, Dr.Ali Güler'in "Atatürk'ün Barışa Dayalı Milliyetçilik Anlayışı" yazısına, Av.Nehir Miray Bedük'ün Covid-19 Salgın Hastalığının İş Yaşamına Etkisi" yazısına, Orhan Köksal'ın "Atatürk'ün Vefatının Birinci Yıl Dönümünde Havacılık ve Spor Dergisinin Özel Sayısı (10 Kasım 1939) yazısına ve Batuhan Güldiken'in "Genç Cumhuriyetin Ekonomi Mucizesi" yazısına yer verilmiştir.

Geçmişten Seçmeler için 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunun 100 üncü yılı olması dolayısıyla, Bülent Tanör'e ait Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri kitabından "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu" başlıklı yazısına yer verilmiştir.

Yönetim, Yayın ve Denetim Kurulu olarak, 26 Ocak 2020 tarihinde yapılan Anıtkabir Derneği 29. Genel Kurul Toplantısında, Genel Kurulun 2 yıllık bir süre için göreve getirmesinden büyük bir onur duymuş olup üzerimize aldığımız görevin bilinci ve sorumluluğu ile görev süremizi tamamlayarak, Ocak 2022 ayının son haftasında yapılacak olan 30.Genel Kurul Toplantısına ulaşmanın gururunu yaşamaktayız.

Görev süremiz boyunca İçişleri Bakanlığı Denetçileri ve derneğimizin Denetim Kurulunca yapılan denetlemelerde, derneğimizin çalışma ve etkinliklerinin tüzüğümüze uygun ve yerinde olduğu belirtilmiştir.

Pandeminin oluşturduğu olumsuz şartlara rağmen, derneğimizce Anıtkabir Komutanlığının, 2020 yılı için 810.000,00 TL'lik, 2021 yılı için 1.000.000,00 TL'lik ihtiyaçları karşılanmıştır.

Bunun için tüm kurul üyelerimize teşekkürlerimizi bir borç biliriz, yeni seçilecek olanlara da başarılar dileriz.

Bilimselliğinden ve doğruluğundan ödün vermeden yayımlamayı sürdürdüğümüz dergimizin kaydettiği başarılarda en önemli pay şüphesiz katkı ve katılımlarınızla siz değerli okurlarımızındır. Bize verdiğiniz destek için Anıtkabir Derneği adına sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Şadi ÖNER
(E) Tuğgeneral
Anıtkabir Derneği Başkanı

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

06.10.2021 ROMANYA HAVA KUVVETLERİ KOMUTANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

15.10.2021 AVUSTRALYA BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

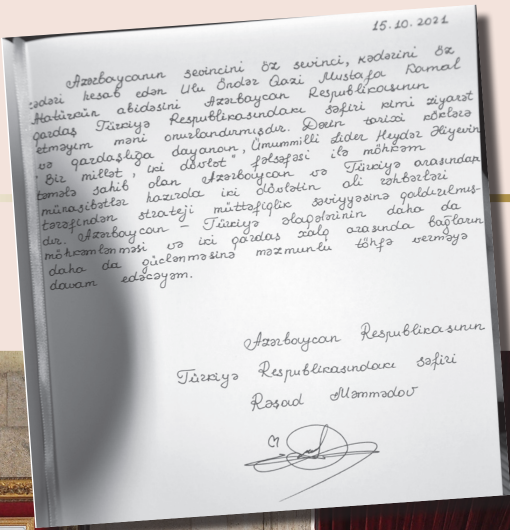

15.10.2021

Azərbaycanın sevincini öz sevinci, kədərini öz
kədəri hesab edən Ulu Öndər Qazi Mustafa Kamal
Atatürkün abidəsini Azərbaycan Respublikasının
qardaş Türkiyə Respublikasındakı səfiri kimi ziyarət
etməyim məni onurlandırmışdır. Dərin tarixi köklərə
və qardaşlığa dayanan, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin
"Bir millət, iki dövlət" fəlsəfəsi ilə möhkəm
təmələ sahib olan Azərbaycan və Türkiyə arasındakı
münasibətlər hazırda iki dövlətin ali rəhbərləri
tərəfindən strateji müttəfiqlik səviyyəsinə qaldırılmış-
dır. Azərbaycan – Türkiyə əlaqələrinin daha da
möhkəmlənməsi və iki qardaş xalq arasında bağların
daha da güclənməsinə məzmunlu töhfə verməyə
davam edəcəyəm.

Azərbaycan Respublikasının
Türkiyə Respublikasındakı səfiri
Rəşad Məmmədov

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

15.10.2021 AZERBAYCAN BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

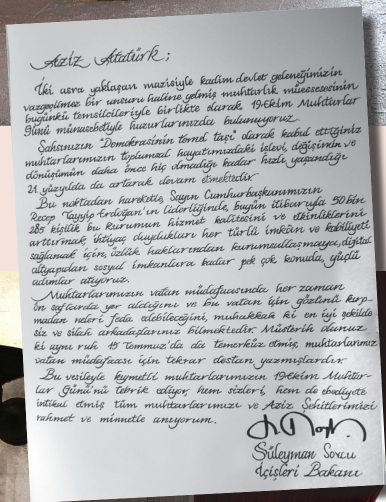

Aziz Atatürk;

İki asra yaklaşan mazisiyle kadim devlet geleneğimizin
vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiş muhtarlık müessesesinin
bugünkü temsilcileriyle birlikte olarak 19 Ekim Muhtarlar
Günü münasebetiyle huzurlarınızda bulunuyoruz.

Şahsınızın "Demokrasinin temel taşı" olarak kabul ettiğiniz
muhtarlarımızın toplumsal hayatımızdaki işlevi, değişimin ve
dönüşümün daha önce hiç olmadığı kadar hızlı yaşandığı
21. yüzyılda da artarak devam etmektedir.

Bu noktadan hareketle, Sayın Cumhurbaşkanımızın
Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğinde, bugün itibarıyla 50 bin
285 kişilik bu kurumun hizmet kalitesini ve etkinliklerini
arttırmak, ihtiyaç duydukları her türlü imkân ve kabiliyeti
sağlamak için, özlük haklarından kurumsallaşmaya, dijital
altyapıdan sosyal imkanlara kadar pek çok konuda, güçlü
adımlar atıyoruz.

Muhtarlarımızın vatan müdafaasında her zaman
ön saflarda yer aldığını ve bu vatan için gözünü kırp-
madan neleri feda edebileceğini, muhakkak ki en iyi şekilde
siz ve silah arkadaşlarınız bilmektedir. Müsterih olunuz
ki aynı ruh 15 Temmuz'da da temerküz etmiş, muhtarlarımız
vatan müdafaası için tekrar destan yazmışlardır.

Bu vesileyle kıymetli muhtarlarımızın 19 Ekim Muhtar-
lar Günü'nü tebrik ediyor, hem sizleri, hem de ebediyete
intikal etmiş tüm muhtarlarımızı ve Aziz Şehitlerimizi
rahmet ve minnetle anıyorum.

Süleyman Soylu
İçişleri Bakanı

19.10.2021 İÇİŞLERİ BAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

27.10.2021 ÇAD CUMHURBAŞKANI VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

29.10.2021 T.C. CUMHURBAŞKANI VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

04.11.2021 LİTVANYA BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

04.11.2021 UKRAYNA BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

09.11.2021 KONGO DEMOKRATİK CUMHURİYETİ
ANKARA BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Ankara, le 09 Novembre 202

Les Chefs des Missions diplomatiques accréditées à Ankara ont visité ce jour le Mausolée à Anitkabir pour saluer la Mémoire de Ghazi MUSTAFA KEMAL ATATÜRK, et exprime leur solidarité et amitié envers le peuple turc ami.

Marcel MULUMBA TSHIDIMBA
Ambassadeur de la République démocratique du Congo.
Doyen du Corps Diplomatique.

09.11.2021 ÇAD HAVA KUVVETLERİ KOMUTANI VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Votre Genie militaire, se rattachant à Votre vision pacifique et democratique ont donné naissance à cette Turquie forte, qui est aujourd'hui un exemple pour tous.
Merci d'avoir apporter la paix et que votre âme repose en paix.
Inna lilahi wa ina ilehi rajiun.

General de brigade aerienne
Chef d'etat-major de l'armée de l'air du Tchad.
Amine Ahmed IDRISS 09/11/2021

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

10.11.2021 T.C. CUMHURBAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

10 Kasım 2021

Aziz Atatürk

Zat-ı Âlinizi defetmizin 83'üncü seneyi devriyesinde bir kez daha rahmetle yâd ediyoruz.

Kurduğunuz ve bizlere emanet ettiğiniz Cumhuriyetimizi müstevlilerin emellerine dahil olan bedbahlara rağmen büyütmeye, kalkındırmaya, bölgesinin de dünyanın parlayan yıldızı yapmaya devam ediyoruz.

Eğitim, sağlık, güvenlik, sanayi başta olmak üzere, her alanda elde ettiğimiz tarihi başarılarla 2023 hedeflerimize kararlılıkla ilerliyoruz.

Ülkemizin bütünlüğüne, devletimizin bekasına, necip milletimizin birliğine, dirliğine ve kadim değerlerine kast edilmesine asla izin vermeyeceğiz.

Ruhun şad olsun!

Recep Tayyip Erdoğan
Cumhurbaşkanı

15.11.2021 KKTC BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Ankara, 2021. november 11.

A szövetséges és baráti magyar nép nagyrabecsülését kifejezve tisztelgek minden török atyja, Mustafa Kemal Atatürk emléke előtt, akinek neve és munkássága elválaszthatatlanul összeforrott a török nemzettel.

Az általa elért történelmi léptékű eredmények napjainkban is példaként szolgálnak az egész világ számára.

A Török Köztársaság alapításának centenáriumához közeledve hiszem, hogy Magyarország és Törökország szoros együttműködése a kölcsönös tisztelet jegyében tovább erősödik.

Orbán Viktor
Magyarország miniszterelnöke

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

11.11.2021 MACARİSTAN BAŞBAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Ulu Önder Atatürk,

15 Kasım 2021

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 38'inci yıldönümü vesileyle maneri huzurunuzda bulunmanın heyecan ve haklı gururunu yaşamaktayız.

Kıbrıs Türk Halkı, bugün çatısı altında güven ve huzur içinde, bağımsız, egemen ve özgür bir Halk olarak yaşamakta olduğu Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne, Rum - Yunan ikilisi tarafından adadaki Kıbrıs Türklerine yönelik yapılan insanlık dışı saldırı ve haksızlıklara karşı yıllarca verdiği zorlu varoluş mücadelesinin ardından kavuşmuştur.

Yüce Önderliğinizde Türkiye Cumhuriyeti'ni yaratan Anadolu Halkı'nın büyük mücadelesinden ilham alan Kıbrıs Türk Halkı, en değerli mirasınız olan ilke ve inkılaplarınız ışığında kurduğu Devletiyle azınlık olarak yaşamayı kabul etmediğini, egemenliğinden, bağımsızlığından ve tüm meşru haklarından vazgeçmeyeceğini dünyaya ilan etmiştir.

Kıbrıs Türk Halkı'nın bekasının güvencesi olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, uluslararası toplum tarafından maruz bırakıldığı haksız izolasyona rağmen, tüm kurumları ve hukukun üstünlüğüne dayalı yapısı ile bağımsız ve egemen bir devlet olarak yaşayacak ve Anavatanımız Türkiye Cumhuriyeti'nin her alandaki kosulsuz desteğiyle ve işaret ettiğiniz "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" ilkesine bağlı kalarak, her geçen gün kalkınmaya ve güçlenmeye devam edecektir.

Bu vesileyle Kıbrıs Türkü'nün onurlu varoluş mücadelesinde hayatlarını kaybeden Aziz Şehitlerimizi rahmetle, Gazilerimizi saygıyla anarken, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulması ve yaşatılması yolunda hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne şükranlarımızı sunar, manevi huzurunuzda saygıyla eğilirim.

Kemal KÖPRÜLÜ

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi

22.11.2021 SOMALİ GENELKURMAY BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

21/11/2021

Tolizaha xaaqa
Dalka Soomaliyeed
weeku Farxasanahay
wadahefeyaha

Gaaji

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

30.11.2021 HAVELSAN TEKNOLOJİ RADAR A.Ş. YÖNETİM KURULU BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

30.11.2021

ULU ÖNDER GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK,

Ebediyete intikalinizin 83 üncü yıl dönümünde, Havelsan Teknoloji Radar (HTR) Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi personeli olarak sizleri saygı, minnet ve rahmetle anıyoruz.

Huzurunuzda and ettiğimiz gibi, milli ve yerli ürün geliştirip üreterek memleketimizin hizmetine sunma yolunda attığımız önemli adımlar ile ülkemizin muasır medeniyet seviyesinin üzerine çıkma hedefi doğrultusunda katkılarda bulunduk.

Memleketimiz ile kardeş ve müttefik ülkelerin ihtiyaçlarını karşılama azim ve iradesiz artarak devam edecektir.

Ruhunuz şad olsun.

Macit ARSLAN
Yönetim Kurulu Başkanı
Havelsan Teknoloji Radar Sanayi ve Ticaret A.Ş.

02.12.2021 CEZAYİR BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

02 Aralık 2021

Kardeş ülke Türkiye Cumhuriyeti nezdinde Cezayir Büyükelçisi sıfatıyla görevime henüz başladığım bu özel günde cesur ve yiğit Türk Kalkı ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş temellerini atan ve kardeş ülkelerimizin içinde bulunduğu Akdeniz Bölgesinde barış, istikrar ve huzurun teşisi için çok çabacı sarfeden Türk Milleti'nin Ulu Önderi Mustafa Kemal Atatürk'ün ebedi istirahatgahında olmaktan ve saygı duruşunda bulunmaktan büyük bir onur duyuyorum.

Cezayir Büyükelçisi
Sofiane MIMOUNI

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

06.12.2021 AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

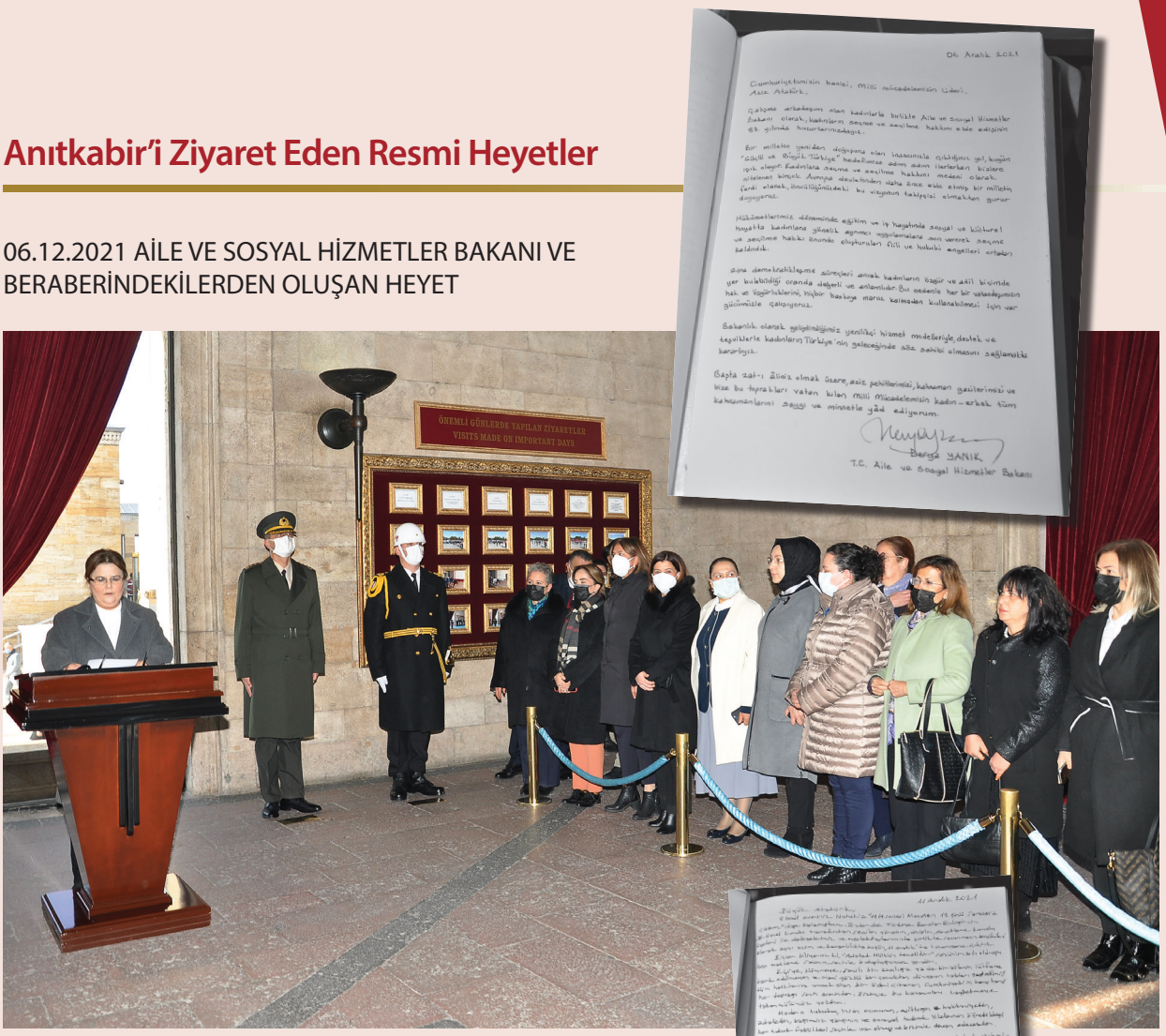

11.12.2021 TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

15.12.2021 ÖZBEKİSTAN GENELKURMAY BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

16.12.2021 BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

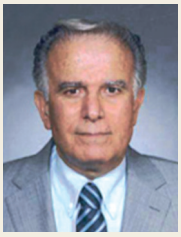

KURTULUŞ SAVAŞI SONRASI ATATÜRK'ÜN ÖNDERLİĞİNDE YAPILAN SOSYO-EKONOMİK VE SİYASİ DEĞİŞİM

Prof. Dr. Oğuz AYTEPE*

Kurtuluş Savaşı Türk milletinin hemen her şeyini ortaya koyarak kazandığı bir savaştır. Osmanlı Devleti son on yılında girdiği Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya Savaşlarından yenik ayrılmış, büyük topraklar ve insan gücü kaybetmiştir. Ekonomisi, zayıflamış, kapitülasyonlar nedeniyle can çekiştirmektedir. Bu olumsuz koşullarda İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan işgalleriyle başlayan Kurtuluş Savaşı Atatürk'ün önderliğinde kazanılmış ve sonrasında ülkemiz hızla gelişmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın mücahit Başkomutanı bundan sonra müceddit (yenileyici) olacaktır.[1]

Kurtuluş Savaşı sonunda Anadolu'nun durumu Atatürk'ün 19 Ocak 1923'te, İzmit'te halka seslendiği şu sözlerdeki gibidir: "Memlekete bakınız! Baştan sona kadar harap olmuştur. Memleketin kuzeyden güneye kadar her noktasını gözlerinizle görünüz. Her taraf viranedir, baykuş yuvasıdır. Memlekette yol yok. Memlekette hiçbir uygar kurum yoktur… Halk çok yoksuldur, sefil ve çıplaktır." Gerçekten İtilaf Devletleri ve Yunan orduları savaş sırasında Batı ve Güneydoğu Anadolu bölgelerini yakarak, yıkarak harabeye çevirmişlerdi.

Atatürk bu olumsuz durumdan çıkışı başta eğitim ve ekonominin kökten düzeltilmesinde görmüş ve bu alanda hızla çalışmalara başlamış, her yerde eğitimin ilke ve hedeflerini ortaya koyarak, cehaletin ancak eğitim yoluyla ortadan kaldırılabileceği, bilim ve aklı esas alan yeni bir eğitim sistemi kurmak için girişimlere başlamıştır.

Toplumsal Değişim

Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı'dan olumsuz bir miras devralmıştı. Devlet eğitimin dışında tutulmuş, yabancı okullar başına buyruk bir şekilde faaliyet göstermişlerdi. Eğitimde birlik olmadığı gibi, okullaşma oranı düşük ve okuma yazma bilenlerin sayısı son derece azdı. 12 milyon nüfusun % 7'si erkek, % 3'ü kadınlar olmak üzere okur-yazar oranı % 10 civarındaydı. 5062 öğretim kurumunda 358454 öğrenci bulunmaktaydı.[2] Atatürk'e göre eğitim, kalkınma konusunda en etkili araçlardan biridir. "En mühim ve esaslı nokta eğitim meselesidir. Eğitimdir ki, bir milleti ya hür, bağımsız, şanlı, yüksek bir cemiyet halinde yaşatır, ya da bir milleti esaret ve sefalete terk eder".[3] Sözleriyle eğitimin bir millet için yaşamsal önemine değinmiştir.

Atatürk daha Sakarya Savaşı'ndan önce 16 Temmuz 1921'de I. Maarif Kongresi'nde, Milli Eğitim işlerinin bir programını hazırlamak amacıyla, milli kültürün önemini belirtmiş ve milli laik eğitim sisteminin lüzumundan bahsetmiştir. Tanzimat'tan bu yana çoklu bir sistem halini alan öğretim ve eğitim Türk Devriminin anlayışına uygun olarak 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile yeni bir yapıya dönüştürülmüş, öğretim ve eğitim birliği sağlanarak milli kültür birliğine yönelmek istenmiştir.[4]

2 Mart 1926'da çıkarılan Maarif Teşkilatı Hakkındaki Kanun ile Tevhid-i Tedrisat Kanunu tamamlanmış, devletin izni olmadan hiçbir okul açılamayacağını öngören bir düzenleme yapılmıştır. Okullardaki ders programları çağın koşullarına göre yeniden düzenlenmiştir.

Atatürk'ün, daha Erzurum Kongresi sırasında dile getirdiği Harf Devriminin ilk adımı 20 Mayıs 1928'de milletlerarası rakamların kabul edilmesiyle atılmış ve O'nun talimatıyla Türk Alfabesinin hazırlanması için bir komisyon kurulmuştur. Üç ayda hazırlanan yeni Türk Alfabesi 1 Kasım 1928'de kabul edilmiştir. Yeni harfleri halka öğretmek amacıyla Millet Mektepleri açılmıştır. Alfabe konusunda Meclis'te tavrını açıkça belirten Atatürk konuşmasında: "…Yeni Türk Harflerinin kanunlaşması ülkemizin yükselmesi çabalarında başlı başına bir geçit olacaktır" demiştir.

Zengin Türk tarihi ve dili üzerine de çalışmalar yapan Atatürk milletimiz ve dünyayı eski ve hatalı bir tarih anlayışından yeni ve doğru bir tarih görüşüne götürmek, Türk tarihinin gerçeklerini açığa çıkarmak, Türk milletini tarihine sahip kılmak için 15 Nisan 1931'de Türk Tarihi Tetkik Cemiyetini kurdu. Sonradan Türk Tarih Kurumu adını alan ve bilimsel ün kazanan bu dernek, Türk'ün geçmişini karanlıklardan kurtarma yolunu açtı.

Dil, milli varlığı destekleyen en önemli dayanaktır. Yazı dili olan Osmanlıca, Arapça, Farsça ve Türkçenin karışımından oluşan halktan kopmuş bir dildi. Halkın konuştuğu dil ile aydınların konuştuğu dil arasında da uçurum vardı. II. Meşrutiyet döneminde başlayan dilde sadeleşme, 1932'de başlatılan dil devrimi ile yeni bir evreye yönelmiş ve Atatürk'ün önderliğinde milli bir dil politikasına dönüştürülmüştür.

Dildeki bağımsızlığı siyasi bağımsızlığın bir parçası sayan Atatürk, "Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtaracaktır" demiştir.[5]

Türk dilinin büyük bir kültür dili haline getirilmesi, Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin, (daha sonra Türk Dil Kurumu'nun) 12 Temmuz 1932'de kurulması ile gerçekleşmiştir.

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü E. Öğretim Üyesi

1 Ebüzziyazade Velid, Tevhid-i Efkâr, 21 Ocak 1923.

2 Süleyman Bozdemir, *"Atatürk Döneminde Eğitimdeki Gelişmeler"*, Ç.Ü. Türkoloji-Makale Bilgi Sistemi, No:5673, s.2

3 *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,* C.II, Ankara, 1959, s.198.

4 Şerafettin Turan, *"Tevhid-i Tedrisat (Öğretimin Birleştirilmesi)"*, Atatürk Önderliğinde Kültür Devrimi, Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği Semineri Tebliğleri (9-11 Kasım 1967), Ankara, 1972, s.79.

5 Ömer Asım Aksoy, *Atatürk ve Dil Devrimi,* Ankara, 1963, s.5.

Ekonomik Gelişme

Türkiye'nin asıl kurtuluşu, Atatürk'ün ifadesiyle, Modern Türkiye'nin kuruluşu iktisadi kalkınmayla gerçekleşecekti. Atatürk 1923'de yaptığı bir konuşmada bu gerçeği: "Siyasi, askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, kazanılan başarılar yaşayamaz, az zamanda söner. Bu kuvvetli ve parlak zaferimizi de taçlandıracak olan bayındırlık yolunda sonuç alabilmek için, ekonomik egemenliğimizin sağlanması ve güçlendirilmesi gerekir", [6] diyerek anlatmıştır.

Ancak bu alanda da Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne harap bir miras kalmıştır. Şöyle ki Osmanlı maliyesi 1876'dan beri iflas halinde idi. Bütçenin % 28'i dış borçların ödenmesine ayrılmıştı. Ülke geri kalmış, fakir ve sermayeden yoksundu. Altyapı tesisleri de uzun savaş yılları boyunca harap olmuştu. Milletin iş ve emek gücü savaşlar nedeniyle erimişti. En kaliteli uzmanlar savaşlarda yok olmuştu.[7] 1915 Sanayi Sayımına göre 182'si işler durumda 282 sanayi kuruluşu vardı. Bu kuruluşların yaklaşık % 85'i yabancıların ve azınlıkların elindeydi. Osmanlı'dan Cumhuriyete; Bakırköy Bez Fabrikası, Feshane Yün-İplik Fabrikası, Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, Hereke İpek Dokuma Fabrikası dışında önemli bir sanayi kuruluşu kalmadı. 1923'te cumhuriyet ilan edilirken dokuma, şeker, çay, cam, porselen, çatal, bıçak, hatta buğday ve kiremit gibi temel tüketim mallarının tümü ithal ediliyordu. Kişi başına düşen milli gelirin 50 dolar civarında olduğu tahmin edilmekteydi.[8] 1923'te Türkiye'nin ihracatı yaklaşık 85 milyon lira, ithalatı ise yaklaşık 145 milyon liraydı.

Osmanlı'dan Cumhuriyete geçilirken Misakı Milli sınırları içinde neredeyse tamamı Ankara'nın batısında, 3.756 kilometresi yabancı şirketlerden, 356 kilometresi Ruslardan toplam 4.112 kilometre demiryolu kaldı. Kabotaj hakkı olmadığından denizyolları ve limanlar yabancıların kontrolündeydi. Ülkedeki madenlerin neredeyse tamamı yabancılar tarafından işletiliyordu. Büyük kentlerin dışında çok az yerde elektrik vardı. Ülkede, Ziraat Bankası ve İtibarı Milli Bankası dışında güçlü bir milli banka yoktu. 1924'te Türkiye'de yabancı bankaların toplam mevduattaki payı % 78, özel Türk bankalarının % 12, devlet bankalarının % 10'du.

1923'te Cumhuriyet ilan edilirken ülke nüfusunun yüzde 85'i köylerde yaşayıp tarımla uğraşıyordu. Tarım ilkel yöntemlerle yapılıyordu. Ülkedeki 40 bin köyün 37 bininde ne yol, ne okul vardı. Ülkede sağlık altyapısı çok yetersizdi. Doktor sayısı çok azdı. Ülkenin mülki ve askeri ihtiyaçlarının giderilmesi için Büyük Millet Meclisi tarafından 87.735.573 liralık bütçe kanunu çıkarılmış bunun 49.207.924 lirası Milli Savunma Bakanlığına ayrılmıştı.[9]

Sonuç olarak Osmanlı'dan Cumhuriyete ufak sanayi işletmeleri hariç, 4 fabrika, 85 milyon altın liraya yakın dış borç, yüzde 85'i köylerde yaşayan, % 70'i salgın hastalıklarla pençeleşen, 12 milyon bir nüfus kaldı.

Ülkedeki bu yokluğun ve yoksulluğun nedeni ekonomik bağımlılıktı. Lozan görüşmeleri devam ediyordu. İngiltere ve Fransa, kapitülasyonların kaldırılmasına yanaşmıyordu. Atatürk, İsmet Paşa'nın konferanstan ayrılıp geri dönmesini istedi. İsmet Paşa yurda döndü. Lozan görüşmeleri kesintiye uğradı. Atatürk, ekonomik bağımsızlıkta kararlıydı. Bu kararlılıkla 17 Şubat- 4 Mart 1923'te İzmir İktisat Kongresi'ni topladı.

1135 delegenin katıldığı kongrede 12 maddelik Misakı İktisadi kabul edildi. Çiftçi, tüccar, sanayici, işçi gruplarınca toplam 288 maddeden oluşan kararlar alındı. Kongre, ekonomik doktrinlere saplanmamış, bilime ve özellikle memleketin o anda içinde bulunduğu duruma uyan realist hal çareleri getirmiştir.[10] Ekonomi Bakanı Mahmut Esat Bozkurt'un ifadesiyle ekonomide "Yeni Türkiye İktisat Okulu" adı verilen, Karma Ekonomi Modeline geçildi.

24 Temmuz 1923'te Lozan Antlaşması imzalandı. Lozan'da kapitülasyonlar kaldırıldı. Ayrıca kabotaj hakkı ve 5 yıllık geçiş dönemi sonrası gümrükleri belirleme hakkı elde edildi. Ekonomik bağımsızlık sağlandı.[11]

1924-1929 arasında İzmir İktisat Kongresi kararları doğrultusunda özel teşebbüsü destekleyen bir ekonomi programı uygulandı. Tarımda, ticarette, sanayide kalkınmaya yönelik öncü adımlar atıldı.

Atatürk, "Köylü milletin efendisidir" diyerek harekete geçti. 1925'te Aşar (Öşür)Vergisi kaldırıldı. Binde 6'lık yeni bir vergiye dönüştürüldü.[12] Köylüye, tohum, araç, gereç ve para yardımı yapıldı, fidan dağıtıldı. Yurdun değişik yerlerinde Tohum Islah İstasyonları açıldı. Ülke genelinde 572 tarım kredi kooperatifi kuruldu. 1933'te Ankara'da Yüksek Ziraat Enstitüsü kuruldu. Bursa, Adana ve Ankara'daki 3 ziraat okulu iyileştirildi. Değişik illerde 13 ziraat okulu daha açıldı. Tarım öğrenimi için Avrupa'ya öğrenci gönderildi. Hayvan hastalıklarıyla mücadele edildi. Haralar, ağıllar, üretme ve yetiştirme çiftlikleri, devlet aygır depoları, damızlık yetiştirme merkezleri, serum ve aşı kurumları kuruldu, hayvan sergileri açıldı.

6 Erdinç Toksöz, *"Atatürk Döneminde Türk Ekonomisi"*, Atatürk Dönemi Türk Ekonomisi, İstanbul, 1981, s.38.

7 Ahmet Mumcu, Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi, Ankara, 1974, s.169.

8 Ömer Celal Sarç, *"50 Yıllık Cumhuriyet Döneminde Ekonomik ve Sosyal Bünyedeki Başlıca Değişmeler"*, İstanbul İktisat Fakültesi Dergisi, Cilt. 30, Sayı.1-4, s.9-10.

9 Türk İstiklâl Harbi, VII. nci Cilt, (İdari Faaliyetler 15 Mayıs 1919-2 Kasım 1923), Ankara, Genkur. Basımevi, 1975,s.166.

10 50 Yılda Türk Sanayii, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ankara, 1983, s.57.

11 Gazi Mustafa Kemal, *Hatıralarla Karşılaştırmalı Nutuk,* İstanbul, 2020, s.1098.

12 Stanford J. Shaw, Ezel Kural Shaw. *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye,* Cilt, II. İstanbul, 1983, s.460.

Atatürk, 1925'te Atatürk Orman Çiftliği başta olmak üzere örnek çiftlikler kurdu. 1929'da Topraksız Çiftçiye Toprak Verilmesi Hakkında Kanun çıkarıldı; topraksız çiftçiye toprak dağıtımına başlandı. Başarılı tarım politikaları sonunda 1923-1932 arasında tarımsal üretimde yüzde 58'lik bir artış sağlandı. Tahıl yüzde 100, tütün yüzde 57, pamuk yüzde 67 arttı.

Sanayi için de önemli çalışmalar yapıldı. Öncelikle gerekli finansman için milli bankalar kuruldu. 1924'te İş Bankası, 1925'te Sanayi ve Maadin Bankası, 1926'da Emlak ve Eytam Bankası, 1932'de Sanayi ve Kredi Bankası, 1933'te Halk Bankası, 1933'te Sümerbank, 1935'te Etibank, 1938'de Denizbank kuruldu. Demiryolları, limanlar, tüneller, kömür ve diğer madenler, telefon, tramvay gibi işletmeler yabancılardan satın alınıp millileştirildi. 1923-1938 arasında 3.186 km. yeni demiryolu inşa edildi. 1926'da ispirto ve alkollü içkiler tekeli kuruldu. 1926'da Alpullu Şeker Fabrikası ve Uşak Şeker Fabrikası işletmeye açıldı. 1925'te havacılığı geliştirmek için Türk Hava Kurumu kuruldu. 1926'da Türk-Alman iş birliğiyle TOMTAŞ Kayseri Uçak Fabrikası kuruldu. Uçak üretildi. 1926'da ekonomide danışma niteliğindeki Yüksek İktisat Meclisi kuruldu. 1927'de sanayicileri desteklemek için Teşviki Sanayi Kanunu çıkarıldı. 1927'de 17 milyon lira olan milli sanayi imalatı, 1933'te 137 milyon liraya çıktı. Yerli malı kullanımı özendirildi, yerli malı haftaları düzenlendi. Yerli ticaret ürünlerini tanıtmak için Ankara, İstanbul ve İzmir'de yerli malı sergileri açıldı.1926'da İstatistik Genel Müdürlüğü kuruldu. 1927'de nüfus, tarım ve sanayi sayımları yapıldı. 1929'da Gümrük Tarife Kanunu yürürlüğe girdi. Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları kuruldu. 1930'da Türk Parasını Koruma Kanunu çıkarıldı. Para politikalarını belirlemek için 1930'da Merkez Bankası kuruldu.

Bütün bunlara rağmen 1923-1929 arasında özel teşebbüsü destekleyen ekonomik politikadan istenilen sonuç alınamadı. Bu sırada 1929'da Dünya Ekonomik Buhranı patlak verdi. 1929'da ABD'de Wall Street Borsası çöktü. Dünyadaki hızlı fiyat düşüşleri Türkiye'de özellikle tarımsal üretimi baltaladı. Örneğin, Türkiye'de buğday fiyatı 1927'de kilo başına 12 kuruştan 1932'de 3 kuruşa kadar geriledi.

Bunun üzerine Türkiye'de, 1930'da, Karma Ekonomideki devlet-özel dengesi, devlet lehine değiştirildi. Planlı Devletçilik benimsendi. Bu kapsamda, Sovyet uzmanlardan da yararlanılarak 1933'te Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlandı. Bu planı uygulama görevi 1933'te kurulan Sümerbank'a verildi. Planın ilk fabrikalarını kurmak için Sovyetler Birliği'nden 8 milyon dolarlık (16 milyon TL) faizsiz ve mal karşılığı geri ödenecek bir kredi alındı. Birinci Beş Yıllk Sanayi Planı'na göre toplam yatırımların yüzde 95'ini Sümerbank, yüzde 5'ini ise İş Bankası yapacaktı. 4 milyonluk yatırımın, 41.5 milyonunu Sümerbank, 2 milyon 400 bin liralık bölümünü ise İş Bankası karşılayacaktı. Planda 44 milyonu bulan yatırımlar uygulamada 100 milyonu geçti.

1923-1939 arasında devlet bütçesi denk tutuldu. Devalüasyona başvurulmadı. Türk Lirası'nın değeri korundu. 1930'da bir dolar 2.12 lira, 1939'da bir dolar 1.28 liraydı. Bu sürede hastalıklarla mücadele edilerek ve yaşam koşulları iyileştirilerek toplam nüfus 13 milyondan 17 milyona çıkarıldı. 1930'lu yıllarda Türkiye ekonomisi her bakımdan büyüdü. 1939'da Türkiye'nin hazinesinde 26 ton altın, 36 milyon dolar döviz toplandı. Toplam tasarruf mevduatı 110.4 milyona, ticari mevduat 180 milyona, bütçe 303 milyona ulaştı. Bu sırada Osmanlı Devleti'nden (Düyunu Umumiye'den) kalan 86 milyon altın lira borç ödendi.[13] Bu durum dış itibarımızın sağlanması ve bütçe üzerinde ağır baskının hafifletilmesine neden oldu.

Atatürk, ortaçağa özgü çağdışı kurumları devrimle yıkıp yerine yenilerini getirmekle iktisadi kalkınma için elverişli bir ortam yaratmış ve ülkemiz hızla kalkınmıştır.

Siyasi Değişim

İtilaf Devletleri 16 Mart 1920'de İstanbul'u işgal edince, Meclis-i Mebusan kapanmış ve pek çok milletvekili Ankara'ya kaçmıştır. Çok geçmeden Ankara'da 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi kurulmuştur. Milli iradenin Anadolu'ya geçmesi ve bunun büyük bir kuvvet kazanması, Padişah ve onun etrafındakileri sarsmış, bu hareket çeşitli bölgelerde ayaklanmaların artmasına sebep olmuştur.[14]

Büyük Millet Meclisi'nde bulunan üyelerin pek çoğunun düşüncesi yeni bir Türkiye Devleti kurmaktan çok saltanat ve hilafeti kurtarmak olmuştur. Bu görüş karşısında Atatürk milli egemenlik doğrultusunda, bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmayı düşünmüş ve zamanı gelince bunu uygulamıştır.

Kurtuluş Savaşı, Atatürk'ün devrim hedeflerinden biri olan saltanatı tasfiyesine imkân vermiştir. O, her zaman iç düşman olarak Osmanlı saltanatını görmüş ve Kurtuluş Savaşı sırasında halk ile ordunun desteğini alınca, saltanatın kaldırılması doğrultusunda ilerlemeye başlamıştır. 1920'de halkçılık programı Büyük Millet Meclisi'ne sunulduğunda, saltanat ve hilafet konusu tartışılmış, O, Padişahın tanınmasını ya da onun yerine başkasının tanınmasını ısrarla istemiştir.

Mudanya Mütarekesinden sonra Londra'da barış konferansı hazırlıkları başlayınca, Osmanlı Hükümeti Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesinin görüşmelere katılabileceğini bildirdi. Bu durum Meclis'te tepkiyle karşılandı. Kayıtsız şartsız millete ait olan egemenlik, sultan-halifeye bırakılamazdı.

Saltanatın kaldırılması hakkında Kanun Tasarısı Meclis Karma Komisyonunda görüşüldü. Hocaların saltanatla hilafetin ayrılmayacağı fikrini ileri sürmeleri üzerine, Atatürk Meclis'te söz alarak "Hakimiyet ve saltanat hiç kimse tarafından hiç kimseye ilim icabıdır diye müzakereyle,

13 Yüksel Ülken, *Atatürk ve İktisat,* Ankara, 1981, s.82.

14 Türk İstiklal Harbi, VII. nci Cilt, s.62.

münakaşa ile verilmez. Hakimiyet, saltanat, kuvvetle, kudretle ve zorla alınır…"[15] konuşması üzerine kanun tasarısı Genel Heyette görüşülmüş ve 16 Mart 1920'den itibaren tarihe intikal edildiği ilan edilen saltanat 1 Kasım 1922'de kaldırılır.[16]

Vahdettin İstanbul'da halife olarak da kalamayacağını anlayınca 17 Kasım 1922'de İngiliz Hükümetine sığınarak Malaya zırhlısı ile Malta'ya kaçar. Türkiye Büyük Millet Meclisinde veliaht Abdülmecit Efendi Halife seçilir.[17]

Saltanatın kaldırılması ve halifenin seçilmesi sonunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi 1 Nisan 1923'te seçimlerin yenilenmesini ve 23 Temmuz 1923'de Lozan'da başarıyla akdedilen antlaşmayı tasdik etmişti. Türk ordusunun 6 Ekim 1923'te İstanbul'a girmesiyle Türk vatanının bütünlüğü ve siyasi istiklali gerçekleşmiş, böylece yeni bir dönem açılmıştı.

Atatürk I. Meclis kapanmadan önce bir anayasa tasarısı hazırlatmış, hükümetin mahiyetinin Cumhuriyet olduğu halde onu ilan etmemenin zaaf olduğunu, ilk fırsatta Cumhuriyeti ilan ederek bu zaafı ortadan kaldırmanın gereğini belirtmişti. [18]

İsmet Paşa ve on dört arkadaşının Ankara'nın başkent olmasını öngören, bir maddelik "Türkiye Devletinin makkarı idaresi Ankara şehridir", önergesi 13 Ekim 1923'de Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilerek kanunlaştı ve Ankara Türkiye'nin başkenti oldu.[19]

Yeni Meclis açıldıktan sonra Bakanlar Kurulu Başkanı olan Ali Fethi Bey (Okyar) Meclis'te rahat çalışamıyor, bir gizli hizip tarafından engelleniyordu. Fethi Bey Vekiller Heyetinden ayrıldı. Güçlük, bakanların teker teker Meclis tarafından seçilmesinden kaynaklanıyordu. Hiç kimse Meclis'te bakanlıklar için çoğunluk sağlayamaz durumdaydı. Atatürk bu durumdan yararlandı Cumhuriyeti ilan etmeye karar verdi. Vekiller Heyeti Çankaya'da Atatürk'ün önderliğinde toplandı ve istifa kararı alındı. 27 Ekim'de Meclis'te istifa kararı okunduktan sonra, yeni Vekiller Heyetini kurma çalışmaları başladı. Çıkan sorunları çözmek amacıyla Atatürk Çankaya'da yarın Cumhuriyeti ilan edeceğiz dedi ve yeni kanun tasarısı hazırlandı. 1921 yılında yapılan Anayasanın birinci maddesine "Türkiye Devletinin şekli hükümeti Cumhuriyettir", cümlesi eklendi ve bazı maddeleri değiştirildi. Böylece hem güçlü bir hükümet kurma olanağı doğuyor, bunalım sona eriyor, hem de devlet biçimi üzerinde sonu gelmez tartışmalar bitmiş oluyordu.[20] Böylece 29 Ekim 1923'te, saat 20.30'da Yeni Türk Devletinin bir cumhuriyet olduğuna karar verildi. Yüz elli sekiz milletvekilinin oyu ile Atatürk Cumhurbaşkanı seçildi. Ertesi gün Atatürk İsmet Paşa'yı başbakanlıkla görevlendirdi.[21]

Cumhuriyet ilan edilmişti. Halifeliğin kaldırılması Türk Cumhuriyeti için zorunlu idi. Dinsel hiç bir kuvveti bulunmayan bir makamda Osmanlı ailesinden birinin oturması mantıksızdı ve Devletin geleceği için zararlı idi. Saltanatın kaldırılmasından sonra şaşkına dönen tutucu çevrelerin tek dayanak noktası Halifelikti ve onun etrafında toplanmaya başlamışlardı. Halife giderek kendisine güçlü hissetmeye başladı. Atatürk'ün ikazlarına uymuyor, basına iddialı demeçler veriyordu. Meclis'te bazı milletvekilleri halifeyi Meclis başkanı olarak görüyorlardı.

Halifenin tutumu çok aşırı bir durum almıştı. Ödeneklerini az buluyor, yetkilerini genişletmek için açıkça çalışıyordu. Atatürk 15 Şubat 1924'te ordu komutanlarını İzmir'de topladı ve halifeliğin kaldırılmasına karar verildi. 1 Mart 1924'te Meclis'te Halifeliğin kaldırılması, dinsel düzenle ilgili önemli kurumların yok edilmesi yolunda bir söylev verdi. Meclis'te 3 Mart 1924'te kabul edilen, üç kanundan biri olan 429 sayılı kanunla halifelik kaldırılarak, hanedan üyelerinin ve damatlarının bir daha dönmemek üzere yurt dışına çıkarılmaları kararlaştırıldı ve yurt dışına çıkarıldılar.[22]

Atatürk halifeliği kaldırarak yapılacak devrimlerin gerçekleştirilmesi kolaylaşmış, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması anlamında "laikliği" gerçekleştirmiştir.

Çağdaşlaşma ile yeni bir kültürleşme, Batılılaşma sürecine girmek kaçınılmaz bir sonuçtur. Atatürk bu noktayı açıkça vurgulamış, devrimlerin temel prensibi olarak kabul etmiştir.

Atatürk, "Dünyada her şey için, uygarlık için, hayat için, başarı için en hakiki mürşit ilimdir, fendir, ilim ve fennin dışında yol gösterici aramak gaflettir, cahilliktir yoldan sapmaktır….". diyerek, Türk Milletine miras olarak, " Ben manevi miras olarak hiçbir ayet, hiçbir dogma, hiçbir donmuş ve kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevi mirasım ilim ve akıldır. Benden sonrakiler bizim aşmak zorunda olduğumuz çetin ve köklü zorluklar karşısında belki gayelerine tamamen eremediğimizi, fakat asla ödün vermediğimiz, akıl ve ilmi rehber edindiğimizi tasdik edecektir.… Türk Milleti için yapmak istediklerim ve başarmaya çalıştıklarım ortadır. Benden sonra beni benimsemek isteyenler bu eksen üzerinde akıl ve ilim rehberliğini kabul ederlerse manevi mirasçılarım olurlar" demiştir.

Türk milleti, savaşta Türkiye'yi kurtaran, savaştan sonra milletini dirilten Atatürk'ün açtığı aydınlık yolda kararlılıkla ilerleyecektir.

15 Gazi Mustafa Kemal, a.g.e, s.1011

16 Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi,* 2. Kitap, İstanbul, 1992, s.281-282.

17 Naşit Uluğ, Siyasi Yönleriyle Kurtuluş Savaşı, *Milliyet Yayınları,* y.y, 1973, s.295-297.

18 Bkz. Gazi Mustafa Kemal, a.g.e, s.1200.

19 Oğuz Aytepe, "Ankara'nın Merkez ve Başkent Olması", *Atatürk Yolu Dergisi,*"2006,Sayı.33-34, s.22.

20 Ahmet Mumcu, a.g.e, s.122.

21 Şerafettin Turan, a.g.e, s.295.

22 Oğuz Aytepe, "Yeni Belgelerin Işığında Halifeliğin Kaldırılması ve Osmanlı Hanedan Üyelerinin Yurtdışına Çıkarılmaları", *Atatürk Yolu Dergisi,* 2002, Sayı,29-30, s.27-29.

ATATÜRK'ÜN BARIŞA DAYALI MİLLİYETÇİLİK ANLAYIŞI

Dr. Ali GÜLER*

Milliyetçilik kavramı, pek çok düşünür, sosyolog, siyaset bilimci ve kültür tarihçisi tarafından tanımlanmıştır. Bu tanımlardan hareketle milliyetçiliği en genel anlamda, "bir insanın ait olduğu milleti sevmesi, milletini ve değerlerini yüceltmek için çalışması fikri" olarak ifade etmek mümkündür.

Atatürk de bir düşünce adamı olarak Milliyetçilik kelime kavramının her türünü, her kolunu açıklıkla değerlendirmiştir. Fikriyatını yapmıştır. Atatürk Medeni Bilgiler'de, "millet" tanımını yapıp "milliyet prensibi"-ni açıkladıktan sonra "Türk milliyetçiliği" kavramının tanımını da şu şekilde yapmıştır:

"Türk milliyetçiliği, terakki (ilerleme) ve inkişaf (gelişme) yolunda beynelmilel (milletlerarası) temas ve münasebetlerde, bütün muasır (çağdaş) milletlere muvazi (koşut/paralel) ve onlarla bir ahenkte yürümekle beraber Türk içtimai heyetinin (milletinin) hususi seciyelerini (özel/kendine özgü karakterlerini/değerlerini) ve başlı başına müstakil hüviyetini (bağımsız/milli kimliğini) mahfuz (saklı) tutmaktır."

Adı geçen eserde bu tanımın altına da Atatürk'ün 1923'te söylediği şu veciz sözünün bir kısmı yazılmıştır:

"Dünyanın bize hürmet (saygı) göstermesini istiyorsak, evvela bizim kendi benliğimize ve milliyetimize bu hürmeti hissen, fikren, fiilen, bütün iş ve hareketlerimizle gösterelim. Bilmeli ki, milli benliğini bilmeyen milletler, başka milletlerin şikârıdır (avıdır)."[1]

Atatürk, 1926 yılında "Türk milliyetçisi olduğunu" ve Cumhuriyetin Türk milliyetçiliği fikir sistemi üzerine kurulduğunu açıkça belirtmiştir:

"Biz doğrudan doğruya milliyetperveriz ve Türk milliyetçisiyiz; cumhuriyetimizin dayanağı Türk topluluğudur. Bu topluluğun fertleri ne kadar Türk kültürüyle dolu olursa, o topluluğa dayanan cumhuriyet de o kadar kuvvetli olur."[2]

Görüldüğü gibi Atatürk'ün Türk milliyetçiliği anlayışı, dışa kapalı değildir. Türk milletinin kendine özgü, milli değerlerini koruyarak diğer çağdaş milletlerle eşit bir ilişki içinde olmayı hedeflemektedir. Nitekim o 1920 yılındaki bir başka konuşmasında da diğer milletlere hürmet etmeyi milliyetçilik anlayışının esası olarak ifade etmiştir:

"Gerçi bize milliyetçi derler. Fakat biz öyle milliyetçileriz ki, bizimle işbirliği eden bütün milletlere hürmet ve riayet ederiz. Onların bütün milliyetlerinin gereklerini tanırız. Bizim milliyetçiliğimiz, herhalde bencil ve gururlu bir milliyetçilik değildir."[3]

Başarılı bir asker olan Atatürk, bir devlet adamı ve düşünce adamı da olarak, hayatı boyunca "insanlık ülkülerine" hizmet etmek ve "Dünya barışını tesis etmek" konusunda çalışmıştır. Atatürk'ün "barış" düşüncesi, Türk milletinin ilk yazılı metinlerinden Göktürk Kitabeleri'ne yansıyan "cihanşümul" (küresel) hâkimiyet anlayışına ve Türk devlet geleneğinin "insanı yaşat ki, devlet yaşasın" felsefesine dayanmaktadır. O'nun "barış" düşüncesinin geri planında milli ve dini hassasiyetlerle yoğrulmuş Türk kozmolojisinin engin "hoşgörü" anlayışının da etkili olduğu açıktır. O'nun insanlık ve barış konusundaki tavrı çok nettir ve milliyetçilik anlayışının boyutlarını göstermektedir. Nitekim O, "İnsanlık" kavramı ve insanlık ailesinin birer üyeleri olarak her birimize düşen görevler konusunda şunları söylüyor:

"Artık insanlık kavramı, vicdanlarımızı temizlemeye ve hislerimizi yüceltmeye yardım edecek kadar yükselmiştir."[4]

"Vatandaşların, bir milletin fertleri olmak itibariyle millete, onun devlet ve hükümetine ve mensup olduğu milletin medeni beşeriyetin bir ailesi olması açısından, bütün insanlığa karşı birtakım vazifeleri vardır."[5]

Atatürk öncelikle, savaşmış bile olsak diğer milletlerin kutsal değerlerine ve var olmak iradelerine saygılı olmak gereğini birçok defa vurgulamıştır. 10 Eylül 1922'de İzmir Karşıyaka'da kalacağı evin merdivenlerine serilen Yunan Bayrağı'nı kaldırtması hatırlardadır. Nitekim orada söylediği şu söz önemlidir:

"Bayrak, bir milletin bağımsızlık alâmetidir. Düşmanın da olsa hürmet etmek lâzımdır."[6]

Atatürk, intikam hissini de "zulüm" kavramı ile eşleştirmiş, zalimlerin ve zulmün bir gün ortadan kalkacağına olan inancını da güçlü bir şekilde vurgulamıştır:

"Biz kimsenin düşmanı değiliz! Yalnız insanlığın düşmanı olanların düşmanıyız."[7]

* Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yarı Zamanlı Öğretim Elemanı

1 G. M. K. Atatürk, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C: II., Derleyen: N. Unan, 2. Baskı, Ankara, 1959, s. 143.

2 G. M. K. Atatürk, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C: V., Derleyen: S. Borak, U. Kocatürk, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s. 114.

3 G. M. K. Atatürk, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,* C: I., Derleyen, N. Unan, Ankara, 1945, s. 98.

4 G. M. K. Atatürk, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,* C: II., s. 273.

5 A. Afetinan, *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları,* s. 16.

6 M. Kılıç, *"Bayrak Bir Milletin İstiklal Alametidir", Nükte, Fıkra ve Çizgilerle Atatürk,* III. Kitap, Derleyen: N. A. Banoğlu, İstanbul, 1955, s. 12.

7 F. C. Güven, "İnsan Atatürk", *Ülkü Dergisi,* Cilt: XII., S: 70, (1938), s. 314.

"Bizim intikamımız, zalimlerin zulmüne karşıdır. Onlarda zulüm hissi yaşadıkça bizde de intikam hissi devam edecektir."[8]

"İnsanlığa yönelmiş fikir hareketi, er geç muvaffak olacaktır. Bütün mazlum milletler, zalimleri bir gün yok edecek ve ortadan kaldıracaktır. O zaman dünya yüzünden zalim ve mazlum kelimeleri kalkacak, insanlık kendisine yakışan bir toplumsal duruma erişecektir."[9]

Atatürk, başarılı bir asker ve komutan olmasına rağmen, savaşı tasvip etmediğini belirterek savaş sonrasında çok net "barış" mesajları vermiştir. "Harpçi olamam; çünkü harbin acıklı hallerini herkesten iyi bilirim!"[10]

Çanakkale Zaferi'mizin "Anafartalar Kahramanı" Mustafa Kemal Atatürk, Çanakkale savaşlarında kolunu kaybeden Fransız Generali Gouraud ile uzun yıllar sonra Ankara'da karşılaştıkları zaman (1930) generalin yanında bulunan Fransız Büyükelçisi Chambrun'a şunları söylemiştir:

"Türk topraklarında yatan onun şerefli kolu, memleketlerimiz arasında son derece kıymetli bir bağdır."[11]

Yine Atatürk 1934 yılında Çanakkale'de Mehmetçik Âbidesi'ni ziyaret edip bir konuşma yapacak olan İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'ya, harpte diğer milletlerden ölen askerlere de hitap edilmek üzere şu notu vermiştir:

"Bu memleketin toprakları üstünde kanlarını döken kahramanlar! Burada, bir dost vatanın toprağındasınız. Huzur ve sükûn içinde uyuyunuz. Sizler, Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlâtlarını harbe gönderen analar! Gözyaşlarınızı dindiriniz. Evlatlarınız, bizim bağrımızdadır. Huzur içindedirler ve huzur içinde rahat rahat uyuyacaklardır. Onlar, bu toprakta canlarını verdikten sonra, artık bizim evlatlarımız olmuşlardır."[12]

Yaşadığı çağda Emperyalizme karşı büyük bir mücadele vererek ülkesini işgalden kurtaran ve bağımsız yeni bir Türk devletini kuran Atatürk'ün mücadelesi zamanın mazlum milletlerine de örnek teşkil etmiştir. Dönemin küresel sisteminin bazı ülkeleri sömürme aracı olarak düşündükleri, o milletlerin bağımsızlıklarını ve kendi var olmak iradelerini ortadan kaldıran "Manda ve Himaye" sistemi ile kendilerine bağladıkları mazlum milletler, Atatürk ve Türk Milli Mücadelesini örnek almışlardır. Asya ve Afrika'daki birçok milli kurtuluş hareketlerinin ilhamı ve örneği Atatürk hareketidir.

Milletlerin var olmak iradelerine saygılı olmak ilkesi milliyetçilik anlayışının "insani" temelini oluşturan Atatürk, mazlum milletleri emperyalizmin boyunduruğundan kurtaracak olan milli kurtuluş mücadelelerine yürekten inanmış bir liderdir ve değişik tarihlerde buna olan inancını dile getirmiştir. Atatürk, öncelikle kendi milletinin yaşadıkları acıları ve o acılara dünyanın sessiz kalışlarını eleştirmektedir:

"Biz, yaşama ve bağımsızlık için mücadele eden ve bu kanlı mücadele manzarası karşısında bütün medeniyet dünyasının hissiz, seyirci kaldığını görmekle içi kan ağlamış insanlarız."[13]

"Geleceğin yüksek ufuklarından doğmaya başlayan güneş, asırlardan beri ıstırap çeken milletlerin talihidir. Bu talihin, artık bir daha siyah bulutlara bürünmemesi, milletlerin ve onların önderlerinin dikkat ve fedakârlığına bağlıdır."[14]

Atatürk, 1933 yılında bir sabah Mısır Büyükelçisi'ne, Çankaya sırtlarından doğmakta olan güneşi göstererek şunları söylemiştir:

"Doğudan şimdi doğacak olan güneşe bakınız! Bugün, günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan, bütün doğu milletlerinin de uyanışını öyle görüyorum. Bağımsızlık ve hürriyetine kavuşacak daha çok kardeş millet vardır. Onların yeniden doğuşları, şüphesiz ki ilerlemeye ve refaha yönelmiş olarak vuku bulacaktır. Bu milletler, bütün güçlüklere ve bütün engellere rağmen, mânileri yenecekler ve kendilerini bekleyen geleceğe ulaşacaklardır. Müstemlekecilik (sömürgecilik) ve emperyalizm yeryüzünden yok olacak ve yerlerini, milletler arasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir ahenk ve işbirliği çağı alacaktır."[15]

"Mutlaka medeni, insani ve barışçı ülkü belirmelidir."[16] diyen Atatürk'e göre insanları ve milletleri yakınlaştıran birçok etken vardır. Bunların her birini hayata geçirecek politikalar izlenmelidir. Milletler arasında işbirliği imkânlarını geliştirmek lazımdır:

"Milletleri antlaşmalardan ziyade hisler bağlar."[17]

1931 yılında Türkiye'ye gelen ve kendisini ziyaret eden Amerikalı havacılara; "Kıtaları birleştirirken, milletleri yaklaştırıyorsunuz."[18] demiştir. Yine 1930 yılında yabancı gazetecilere "Yakınlık temininde basının rolü çok kıymetlidir."[19] diyerek, milletlerarası ilişkilerde basının rolüne işaret etmiştir.

8 G. M. K. Atatürk, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C: II., s. 89.

9 G. M. K. Atatürk, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C: II., s. 29.

10 Y. K. Karaosmanoğlu, *Atatürk*, 2. Baskı, İstanbul, 1955, s. 110.

11 C. de Chambrun, *"Fransa'yı Bağlayan Kol", Nükte, Fıkra ve Çizgilerle Atatürk*, III. Kitap, Derleyen: N. A. Banoğlu, s. 33.

12 Y. R. Önen, "Atatürk'ün Bütün Cihana Hitaben Söylenmesini İstediği Nutuk", Dünya Gazetesi, 10. 11. 1953. Nakleden: U. İğdemir, Atatürk ve Anzaklar, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1978, s. 6.

13 G. M. K. Atatürk, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C: II., s. 38.

14 G. M. K. Atatürk, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,* C: II., s. 250-251.

15 Dünya Gazetesi, 20. 12. 1954

16 A. Afetinan, *Kemal Atatürk'ü Anarken, (Atatürk'ten Hatıralar: 2*), 2. Baskı, Ankara, 1956, s. 168.

17 Ulus Gazetesi, 20. 3. 1937

18 Milliyet Gazetesi, 2. 8. 1931

19 Vakit Gazetesi, 31. 10. 1930

Atatürk, dünya barışının nasıl kurulacağı, insanlığın nasıl mutlu olacağı ve hayata nasıl bakılması gerektiği konusunda bugün de ders alacağımız önemli tespitler yapmakta ve ciddi bir vizyon ortaya koymaktadır:

"İnsanları mesut edeceğim diye onları birbirine boğazlatmak, insanlıktan uzak ve son derece üzünülecek bir sistemdir. İnsanları mesut edecek yegâne vasıta, onları birbirlerine yaklaştırarak, onlara birbirlerini sevdirerek, karşılıklı maddi ve manevi ihtiyaçlarını temine yarayan hareket ve enerjidir. Dünya barışı içinde insanlığın gerçek mutluluğu, ancak bu yüksek ideal yolcularının çoğalması ve muvaffak olmasıyla mümkün olacaktır."[20]

"Milletler gam ve keder bilmemelidir. Şeflerin vazifesi, hayatı neşe ve şevkle karşılamak hususunda milletlerine yol göstermektir.

Vaktiyle kitaplar karıştırdım. Hayat hakkında filozofların ne dediklerini anlamak istedim. Bir kısmı her şeyi kara görüyordu. "Mademki hiçiz ve sıfıra varacağız, dünyadaki geçici ömür esnasında neşe ve saadete yer bulunamaz!" diyorlardı. Başka kitaplar okudum, bunları daha akıllı adamlar yazmışlardı. Diyorlardı ki: "Mademki sonu nasıl olsa sıfırdır, bari yaşadığımız müddetçe şen ve neşeli olalım." Ben kendi karakterim itibariyle ikinci hayat görüşünü tercih ediyorum, fakat şu kayıtlar içinde: Bütün insanlığın varlığını kendi şahıslarında gören adamlar mutsuzdurlar. Besbelli ki o adam fert olarak yok olacaktır. Herhangi bir şahsın, yaşadıkça memnun ve mesut olması için lâzım gelen şey, kendisi için değil, kendisinden sonra gelecekler için çalışmaktır. Makul bir adam, ancak bu şekilde hareket edebilir. Hayatta tam zevk ve mutluluk, ancak gelecek nesillerin şerefi, varlığı, mutluluğu için çalışmakta bulunabilir. Bir insan böyle hareket ederken, "Benden sonra gelecekler acaba böyle bir ruhla çalıştığımı fark edecekler mi? diye bile düşünmemelidir. Hatta en mesut olanlar, hizmetlerinin bütün nesillerce meçhul kalmasını tercih edecek karakterde bulunanlardır.

Herkesin kendine göre bir zevki var: Kimi bahçe ile meşgul olmak, güzel çiçekler yetiştirmek ister; bazı insanlar da adam yetiştirmekten hoşlanır. Bahçesinde çiçek yetiştiren adam, çiçekten bir şey bekler mi? Adam yetiştiren adam da, çiçek yetiştirendeki hislerle hareket edebilmelidir. Ancak bu tarzda düşünen ve çalışan adamlardır ki, memleketlerine ve milletlerine ve bunların geleceğine faydalı olabilirler. Bir adam ki, memleketin ve milletin mutluluğunu düşünmekten ziyade kendini düşünür, o adamın kıymeti ikinci derecededir. Esas kıymeti kendine veren ve mensup olduğu millet ve memleketi ancak şahsiyeti ile ayakta gören adamlar, milletlerinin mutluluğuna hizmet etmiş sayılmazlar. Ancak kendilerinden sonrakileri düşünebilenler, milletlerini yaşamak ve ilerlemek imkânlarına eriştirirler. Kendi gidince ilerleme ve hareket durur zannetmek bir gaflettir.

Şimdiye kadar bahsettiğim noktalar, ayrı ayrı toplumlara aittir. Fakat bugün bütün dünya milletleri aşağı yukarı akraba olmuşlardır ve olmakla meşguldürler. Bu itibarla insan, mensup olduğu milletin varlığını ve mutluluğunu düşündüğü kadar bütün dünya milletlerinin huzur ve refahını düşünmeli ve kendi milletinin mutluluğuna ne kadar kıymet veriyorsa bütün dünya milletlerinin mutluluğuna hizmet etmeye elinden geldiği kadar çalışmalıdır. Bütün akıllı adamlar takdir ederler ki, bu yolda çalışmakla hiçbir şey kaybedilmez. Çünkü dünya milletlerinin mutluluğuna çalışmak, diğer bir yoldan kendi huzur ve mutluluğunu temine çalışmak demektir. Dünyada ve dünya milletleri arasında huzur, açıklık ve iyi geçim olmazsa, bir millet kendi kendisi için ne yaparsa yapsın, huzurdan mahrumdur. Onun için ben sevdiklerime şunu tavsiye ederim: Milletleri sevk ve idare eden adamlar, tabii evvela ve evvela kendi milletinin varlığının ve mutluluğunun yaratıcısı olmak isterler. Fakat aynı zamanda bütün milletler için aynı şeyi istemek lazımdır. Bütün dünya hadiseleri bize bunu açıktan açığa ispat eder. En uzakta zannettiğimiz bir hadisenin bize bir gün temas etmeyeceğini bilemeyiz. Bunun için insanlığın hepsini bir vücut ve bir milleti bunun bir organı saymak gerekir. Bir vücudun parmağının ucundaki acıdan diğer bütün organlar etkilenir.

"Dünyanın filan yerinde bir rahatsızlık varsa bana ne?" demememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa, tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla alakadar olmalıyız. Hadise ne kadar uzak olursa olsun bu esastan şaşmamak lazımdır. İşte bu düşünüş, insanları, milletleri ve hükümetleri bencillikten kurtarır. Bencillik şahsi olsun, milli olsun daima fena sayılmalıdır. O halde konuştuklarımızdan şu neticeyi çıkaracağım: Tabii olarak kendimiz için bütün lazım gelen şeyleri düşüneceğiz ve gereğini yapacağız. Fakat bundan sonra bütün dünya ile alakadar olacağız. Kısa bir misal: Ben askerim. Umumi Harp'te bir ordunun başında idim. Türkiye'de diğer ordular ve onların komutanları vardı. Ben yalnız kendi ordumla değil, öteki ordularla da meşgul oluyordum. Bir gün Erzurum cephesindeki hareketlere ait bir mesele üzerinde durduğum sırada yaverim dedi ki: "Niçin size ait olmayan meselelerle de uğraşıyorsunuz?" Cevap verdim: "Ben bütün orduların vaziyetini iyice bilmezsem, kendi ordumu nasıl sevk ve idare edeceğimi tayin edemem." Bir devlet ve milleti idare vaziyetinde bulunanların daima göz önünde tutmaları lazım gelen mesele budur."[21]

Atatürk milliyetçi, Türk milliyetçisi bir devlet adamıdır. Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı, diğer milletlerin hayat hakkına, var olmak iradelerine ve kutsal değerlerine saygılı; insanlık ülkülerini ve değerlerini dikkate alan; mazlum milletlerin sesi olan ve onlara emperyalizmden kurtuluş mücadelelerinde ilham kaynağı olan; barışı esas alan bir milliyetçiliktir.[22]

20 G. M. K. Atatürk, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C: II., s. 273.

21 Ulus Gazetesi, 20. 3. 1937

22 A. Güler, *Atatürk ve Milliyetçilik,* Halk Kitabevi, İstanbul, 2020, s. 69 vd.

COVİD-19 SALGIN HASTALIĞININ İŞ YAŞAMINA ETKİSİ

Nehir Miray BEDÜK*

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Wuhan kentinde ortaya çıkan ve tüm dünyayı kısa bir süre içerisinde etkisi altına alan Covid-19, 11.03.2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir. O günden sonra günlük yaşantımız alışılagelmişin dışında yaşanmaya başlanmış, gerek bireysel gerek devlet eliyle sert tedbirler alınmak zorunda kalınmıştır. Elbette bu durum iş yaşantısını da etkilemiş, çalışma hayatı yeniden şekillenmeye başlamıştır. Kamuda çalışan hamile, engelli, kronik rahatsızlığı olanlar ve yönetici pozisyonundakiler hariç 60 yaş ve üzerinde olanların idari izinli sayılmalarına karar verilmiş, özel sektörde de benzer uygulamalar söz konusu olmuştur.

Her ne kadar 2016 yılında 4857 Sayılı İş Kanunu'nun 14. Maddesinde yapılan değişiklikle 'uzaktan çalışma' kavramı hayatımıza girdiyse de; salgınla birlikte hayatımızda vücut bulan bu yöntem; teknolojinin de desteğini alarak iş yaşamını kolaylaştırmış, klasik çalışma hayatından çıkararak kişilere serbesti tanımıştır. Uzaktan çalışma, çalışanın, teknolojinin sağladığı kolaylıktan faydalanarak iş akdine bağlı aynı şartlarla devam ettiği bir iş ilişkisi türüdür. Bu çalışma modeli; yapılan işin iş yeri dışından yürütülebilecek bir iş olması ve talep edilmesi ya da zorlayıcı sebeplerin varlığı halinde veyahut da çalışan ile işverenin anlaşması durumunda uygulanmaktadır.

Salgınla birlikte yoğun bir şekilde iş hayatında uygulama alanı bulan bir başka husus; 'kısa çalışma'dır. İş yaşamının, genel ekonomik kriz, sektörel veya bölgesel kriz yahut zorlayıcı sebeplerle sekteye uğraması sonucunda çalışma sürelerinin en az üçte bir oranında azalması, iş yerindeki faaliyetin kısmen veya tamamen durması halinde işveren tarafından İŞKUR'a başvuru yapılarak 'Kısa Çalışma Ödeneği'nden yararlanılmıştır. Covid-19 pandemisinden kaynaklı olarak bu kapsamda yapılan başvurular, 'dışsal etkilerden kaynaklanan dönemsel durumlardan ileri gelen zorlayıcı sebep' olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yine salgınla birlikte işveren tarafından yürütülen bir başka çalışma modeli; 'Hibrit Çalışma Modeli'dir. Uzaktan çalışma modelinde olduğu gibi çalışana özgür bir alan sağlayan bu çalışma modelinde de çalışan, belli zaman dilimlerinde ofiste, belli zaman dilimlerinde ise ofis dışında çalışmaktadır. Hibrit çalışma modeli, fiziki (işyerinden) çalışma ile uzaktan çalışmanın karması olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışan, bu çalışma modelinde çalışma gün ve saatlerinin bir kısmını evde, bir kısmını ofiste geçirmekte ve ofiste çalışan sayısı en aza indirilmektedir. Özellikle bu sistem; yoğun çalışan sayısına sahip, çalışma ortamında mekânsal sıkıntı yaşamakta olan işyerleri açısından uygulama alanı bulmaktadır. Salgınla birlikte iş hayatına giren bu uygulama, pandemiden kaynaklı yasakların kalktığı şu günlerde de halen bazı özel sektör işverenlerince uygulanmaktadır ve gelecekte de pek çok sektörden işverenlerce tercih edilecek bir çalışma modeli

*Ankara Barosu -Avukat

olarak karşımıza çıkacaktır. Salgından kaynaklı yasakların kaldırıldığı şu günlerde birçok işveren teknolojik alt yapısında çalışmalar yaparak yeni çalışma modellerine ayak uydurmaya çalışmakla ve gelecekte de istihdam sağlarken farklı çalışma modellerine hazır hale gelecektir. Bu sayede işveren mekânsal anlamda rahatlık sağladığı gibi, farklı çalışma modelleri ile çalışanlarının da motivasyonunu değerlendirmeye katmaktadır.

Yapılan bir araştırmaya göre İzlanda da haftada 4 gün çalışma düzeninin hem çalışan hem işveren açısından daha faydalı olduğu ortaya konulmuştur.[1] Söz konusu araştırma içerisinde çalışanların ücretlerine dokunulmaksızın haftada 40 saat yerine 35-36 saat çalışmaları öngörülen bu araştırmada kısa çalışma saatlerinin iş çıktısında hiçbir surette aksama yaratmadığı, bunun yanı sıra çalışanların stres seviyesini düşürmenin de ötesinde verimliliği arttırdığı, iş-hayat dengesinin daha sağlıklı kurulduğu ve çalışanların ailelerine ve hobilerine daha çok zaman ayırabildiği sonucuna varılmıştır.

Bilindiği üzere, 4857 sayılı İş Kanunu'na göre; haftalık çalışma süresi en çok 45 saattir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) yaptığı araştırma; Avrupa Ülkeleri arasında haftalık çalışma süresi bakımından yapılan sıralamada en uzun çalışma süresinin Türkiye'ye ait olduğunu ortaya koymuştur. Pandeminin en yoğun yaşandığı 2020 yılı verilerine göre; Türkiye'de ortalama çalışma süresinin haftalık en çok çalışma süresinin de üzerinde 45,6 saat olduğu, bunun yanı sıra haftalık çalışma saati Danimarka'da 32,5, Fransa, Belçika ve İtalya'da 36 saat civarında olduğu ortaya konulmuştur.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yapılan ilk küresel araştırma sonucunda, 2016 yılında yüz binlerce kişinin uzun çalışma saatlerinin yol açtığı inme, kalp hastalıkları ve kalp krizi gibi nedenlerle yaşamını yitirdiği ortaya çıkmıştır. Üstelik bu verilerin Covid-19 pandemisi sırasında daha da kötüleşmiş olabileceği belirtilmektedir. Aynı araştırma ile, haftada en az 55 saat çalışan birinin, 35-40 saat çalışan birine göre felç geçirme riskinin yüzde 35, kalp hastalıkları riskinin de yüzde 17 arttığı ortaya konulmuştur.[2]

Gelişen dünya düzeni içerisinde iş hayatının temel taşlarını oluşturan unsurlar bazen öngörülmeyen sebeplerle yeniden yapılandırılabiliyor. En yakın zamanda Covid-19 pandemisi ile iş hayatının yeniden düzenlenmesine hepimiz şahit olduk. Aslında zorunlu bir sebebe gerek kalmaksızın değişime ve yeniliklere hazır olmak gerekirken gelişmelere ayak uydurmak zorunda bırakılıyoruz. Bu bağlamda; pandemi sayesinde değişim yaşamamalı, değişime hazır olmamız gerektiği düşüncesindeyim. Pandeminin etkisiyle ofisin kullanılmadığı yahut daha az kullanıldığı modeller iş hayatında yerini almaya başladı, devam da edecektir. Bu süreçle birlikte hayatımızda yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanan 'Uzaktan Çalışma', 'Hibrit Çalışma' ve 'Kısa Çalışma' modellerinin normal çalışma düzenine geçildiği şu günlerde halen bazı işverenlerce kabul görüyor olması iş yaşamında bazı şeylerin değişmesi gerektiği konusunda bu yöntemlerin başı çektiklerine işaret ediyor.

1 https://tr.euronews.com/2021/07/06/izlandadahaftada-4guncalsmadenemesikantladhizmetaksamyorhattaiyilesiyor

2 https://www.bbc.com/turkce/haberlerdunya57142848

İnceleme: Atatürk'ün Vefatının Birinci Yıl Dönümünde Havacılık ve Spor Dergisinin Özel Sayısı (10 Kasım 1939)*

Orhan KÖKSAL**

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren hava gücünün gelişimine özen göstermiştir. Bu doğrultuda Türk Tayyare Cemiyeti kurulmuş ve havacılık, özellikle Türk gençlerine sevdirilmeye çalışılmıştır. [1]

Cemiyet, çeşitli yayınlarla faaliyetlerini ve misyonunu duyurmayı hedeflemiştir. Neşredilen ilk dergi,"Tayyare" ismiyle 21 Mayıs 1925 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Dergi kapağında yer alan "On beş günde bir intişar eder. Türk Tayyâre Cemiyetinin vâsıta-i neşr ve efkâr-ı fennî ve millî mecmuadır." ifadeleriyle resmiyet vurgulanmıştır. 15 Nisan 1926 tarihli son sayısından sonra, 1 Haziran'da "Türk Hava Mecmuası" yayımlanmaya başlanmıştır. Mecmua, yine on beş günde bir çıkmış, cemiyetin fikirlerinin neşredildiği bir yayın organı olmuştur. Mecmua, 1929 yılında son sayısını çıkarmış, "Havacılık ve Spor Dergisi" adıyla yeni bir dergi yayın hayatına girmiştir.[2] Ocak 1943'e kadar on beş, ardından bir aylık periyotta yayımlanmıştır.

Söz konusu dergi, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatının birinci yıl dönümünde, bir kereliğe mahsus 10 Kasım 1939'da bir sayı hazırlamıştır. Normal akışa bakıldığında her ayın ilk günü ve on beşinci gününde yayımlanmıştır.[3] Derginin 10 Kasım 1939 tarihli 251. sayısının kapağında; siyah bir fon üzerinde Gazi Paşa'nın at üstünde yer aldığı bir heykelin resmi bulunmaktadır. Görselde ayrıca üç adet uçak göktedir ve tasarımın sadeliği matemi yansıtmaktadır. İdarehanesinin ve sahibinin Türk Hava Kurumu Genel Merkezi olduğu künyede belirtilmiştir. Yazı İşleri Müdürlüğü'nü ise Şâkir Hazım Ergökmen yapmıştır. Hemen iç kısımda Sabit Göker'in Atatürk'ü resmettiği bir kara kalem çalışmasına ve "S.Z.G" imzasıyla bir dörtlüğe yer verilmiştir: "O'nun adı, yas bilmez dudaklarda bir türkü – Yanıyor yüreklerde, O'ndan kalan bir ateş. – Bu yurt için, durmadan çalış, uğraş ve birleş. – Bu topraklar taşıyor koynunda Atatürk'ü."

İlerleyen iki sayfa İsmet İnönü'nün "Büyük Gazi" ve "Atatürk'ün Birkaç Hususiyeti" başlıklı yazılarını içermektedir. İlk yazıda, Atatürk'ün değerini anlatan ifadelerin ardından 1932 yılında irat edilen İzmir nutkundan bir pasaja yer verilmiştir:

"Büyük Gazi,

On seneden fazladır Türk milletinin davası için arkandan koşuyoruz. Şimdiye kadar modern ve medeni bir devlet olarak aldığımız yol kısa ve kısır değildir, belki her yılınız yeni bir muvaffakiyet ile övünecek talidedir. Sen yaşa! Senin arkandan gelmekte muhakkak muvaffakiyete yürümenin daimi inşirahı vardır. Sen ebediyete intikal edince Türk nesilleri senin izinden yürüyecektir.

Söz konusu sayının kapak tasarımı.

---

* Havacılık ve Spor Dergisi, 10 Kasım 1939, S. 251, ss. 2302-2315.

** Yüksek Lisans Öğrencisi. Yeditepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü. orhankoksal00@gmail.com

1 Orhan Köksal, "Türk Tayyare Cemiyetinin Kuruluş Amacı ve İlk Faaliyetleri", Anıtkabir Dergisi, Nisan 2021, S. 81, ss. 23-26.

2 Tahir Akışlı, Türk Hava Mecmuası İndeks – Tahlil, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2016, s. 18-19.

3 Millî Kütüphane'de erişime açık olan sayılar incelendiğinde bu hususun tek seferlik olduğu görülmektedir: https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/periodicals/catalog/details/5852 (Erişim Tarihi: 28.09.2021).

Atatürk ve İsmet İnönü, Atatürk Türkkuşunun açılış merasiminde planörde.

Türk milleti davasının çıkar yolu ancak senin izindir. Senin heykelin Türk milletine büyük davasını daima hatırlatan yanılmaz bir işarettir. Senin heykelin Türk milletinin iradesini tecessüm ettiren bükülmez bir demir pençedir.

"Atatürk'ün Birkaç Hususiyeti" başlıklı yazı "Atatürk için benden yazı istediler." ifadeleriyle başlamaktadır. Atatürk'ün mücadeleci ve inkılapçı tabiatına değinilmiş, cemiyetin ve halkın hayatındaki önemi vurgulanmıştır. 1920 yılının bir panoraması çizilerek, Büyük Millet Meclisi'nin ne zorluklarla idare edildiğinden bahsedilmiştir.

Atatürk'ün bir "Memba" olduğu satırlara yansımıştır. Yazı şu cümlelerle son bulmaktadır: "Herkes Büyük Önder'in yüksekliğini bir kere tasdik etmiştir. O'nunla beraber yaşamanın bu memleket için selamet ve ilerleme olduğunu yüreğinde bir daha anlamıştır." Yazının hemen altında ise "The Financial Times'den" notuyla; İsmet İnönü, devlet ricali ve askerlerin bulunduğu bir fotoğraf paylaşılmıştır.

Bir sonraki yazı, Server Ziya Gürevin'in kaleme aldığı "Atatürk"tür. Atatürk'ün bir fotoğrafının da neşredildiği yazıda, yazarın ona duyduğu özlem edebi bir dille aktarılmıştır: "Ciğerlerimiz nasıl her yerde, her an havayı arayıp buluyorsa, gözlerimiz de O'nunla her köşede karşılaşıyor. Bu satırları sıralıyan yazı makinemin tuşları arasında bir yazı tahtası görüyorum. Kara tahtanın üzerinde tebeşirle yazılı bir kaç Türk harfi var. Reisicümhur, Başöğretmenlik yapıyor."

Sonraki sayfada, bir adet fotoğrafla birlikte Behçet Kemal Çağlar'ın Atatürk'e ithafen yazdığı yirmi mısralık şiir yer almıştır. Aka Gündüz'ün "Hıçkırık Yıldönümü" başlıklı yazısıyla devam eden bölüme, Atatürk'ün imzasının da bulunduğu eskiz çalışması eklenmiştir. Gündüz bu yazısında, vefatının üstünden geçen bir yılın matemini aktarmıştır. "O, Vatan Havasındadır" başlıklı Nurettin Artam'a ait kısa bir metinle dergi devam etmektedir. Metin edebi ifadelerle Atatürk ve havacılığa dem vurmaktadır: "Kanatlı çocuklar, size ilk kanat verenin büyük ruhu vatan havalarındadır. O'nun manevi saçlarını okşayan vatan rüzgârı ile kol kola, kanat kanada bulutlar, yıldızlar ve

sonsuzluklar içinde O'nun ebedi elini öpmek için havalanmak borcunuzdur. – Başınız ve kanatlarınız sağ olsun." Aynı sayfada yer alan; yarıya indirilmiş bir bayrak ve etrafındaki uçakları ihtiva eden görsel yazıyla bütünleşmiştir.

"Atatürk'ten Hatıralar: 3 Mayıs 1935" başlığı altında Atatürk'e dair anılar, Server Ziya Gürevin tarafından metne aktarılmıştır. Atatürk'ün İsmet İnönü ile ve Türkkuşu Uçuş Okulunun açılışında planörde çekildiği iki fotoğrafa yer verilmiştir. İzleyen üç sayfada, Cemal Kutay'ın Atatürk'ün havacılık ile ilgili sözlerinden derlediği "Atatürk Gökten Konuşuyor" adlı yazı bulunmaktadır. Üç sayfadan birinde, fonda paraşütlerin ve Atatürk'ün imzasının bulunduğu bir tasarımla bu sözlerin bir kısmının aktarıldığı görülmektedir:

"Tayyare filolarımızı vücuda getirmek için büyük milletimizin yüce ilgisini heyecanla anmak borcumdur.

Son arsıulusal hâdiseler, Türk milleti için kudretli bir hava ordusunun, hayati önemde tutulmasına bir daha hak verdirdi. Çok emekle kurduğumuz, canımızla korumaya and içtiğimiz kutsal yurdun, havadan saldırışlara arşı güvenlik altında bulunması demek, bize saldıracakların, kendi yurtlarında, bizim de aynı zararları yapabileceğimize güvenimiz demektir. Bu güveni, her gün, artıracak araç bulmakta büyük Türk ulusunun, ne göksel bir duyguyu kalbine taşıdığını, her ferdinin vatan için tutuşan gözlerinde okumaktayız.

Havacılarımız, bütün ordu ve donanmamız gibi, vatanı korumaya anık kahramanlardır. Büyük millet, bu soyak evlâtlar ile kendini mutlu sayabilir. – 1935

İzleyen sayfalarda dört adet daha yazı yer almaktadır. Ferit Celâl Güven'e ait

"Gömlek", Behçet Kemal Çağlar'ın "O'nun Göz Yaşları", Kemal Damladol kaleminden ise "Vatanın Adı" yazıları Atatürk'e dair hisleri ve anıları ihtiva etmektedir. Bir adet de "B.K.Ç." imzasıyla Nurettin Artam'ın gazetelerde yayımladığı yazılarından derleyerek bastırdığı "Bayrağıma Taziyet" isimli kitabı kısaca tanıtılmaktadır. Derginin son sayfası ise; reklamlara ve model tayyareye dair duyurulara ayrılmıştır.

Havacılık ve Spor dergisi, öncüllerinin ardından Türk Hava Kurumunun resmi yayın organı olmuş ve birçok sayı neşretmiştir. Atatürk'ün vefatının birinci yıl dönümünde çıkarılan bu sayıda "Özel Sayı" ibaresi yer almamaktadır. Ancak, yayın periyodunun dışına çıkılarak basılmış olması, diğer sayılarının yayın tarihlerinde bir farklılık olmaması ve sadece Atatürk'e dair matem yazılarının yer alması bu sayıyı özel kılmaktadır. Ayrıca, derginin yayın serüveninde; aynı temada bir sayıya içerik ve yayın tarihi açısından benzerlik gösteren başka bir örnek bulunmamaktadır.

Yazı Adı	Yazar	Sayfa
Büyük Gazi	İsmet İnönü	2302
Atatürk'ün Birkaç Hususiyeti	İsmet İnönü	2303
Atatürk	Server Ziya Gürevin	2304
10.XI.939'da	Behçet Kemal Çağlar	2305
Hıçkırık Yıldönümü	Aka Gündüz	2306
O, Vatan Havasındadır	Nurettin Artam	2307
Atatürk'ten Hatıralar 3 Mayıs 935	Server Ziya Gürevin	2308-2309
Atatürk Gökten Konuşuyor	Cemal Kutay	2310-2312
Gömlek	Ferit Celâl Güven	2313
O'nun Göz Yaşları	Behçet Kemal Çağlar	2314
Vatanın Adı	Kemal Damladol	2315
Bayrağıma Taziyet	B. K. Ç.	2315

Havacılık ve Spor Dergisi, Sayı 251, indeks.

GENÇ CUMHURİYETİN EKONOMİ MUCİZESİ

Batuhan GÜLDİKEN*

Geçtiğimiz Ekim ayında Cumhuriyetimizin kuruluşunun 98. Yıldönümünü buruk ancak umutla kutladık. Kasım ayında ise Cumhuriyetimizin Kurucusu, Ulu Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün bedenen aramızdan ayrılışının 83. Yıldönümünde, O'nu, devrimlerini, eşsiz liderliğini her geçen gün daha da iyi anlayarak bir kez daha minnetle andık, açtığı yolda, gösterdiği hedefe durmadan yürüyeceğimize ant içtik.

2021 yılı özellikle covid19 salgını nedeniyle ülkemiz ve tüm dünya insanlığı için maddi ve manevi ağır sarsıntılara sebep oldu. Ne yazık ki salgının ağır sarsıntılarından ülkemizin kırılgan ekonomik yapısı daha da ciddi zararlar gördü. Yaşanan kur artışları sebebiyle maalesef birçok hammadde ve ürünlerde dışa bağımlı ekonomik yapımız diğer dünya ülkelerine göre bizi daha da ciddi etkiledi.

Her olumsuz durumda "Atatürk gibi düşün!" cümlesiyle motive olan Norveçliler, Atatürk'ün ekonomik politikalarını her olumsuz koşulda uygulayan birçok Avrupa ülkesi yanında ne yazık ki bizi yönetenlerin Atatürk devrimlerinden ve politikalarından kimi zaman ağır ağır, kimi zaman koşar adım uzaklaşmaları sebebiyle bedel ödemek zorunda kalıyoruz.

O sebeple bu yazımda sizlere yokluktan var edilen Cumhuriyetimizin ekonomi politikalarından bahsetmeye çalışacağım.

Osmanlı İmparatorluğu gerileme dönemine girdiği 17. Yüzyılla birlikte toprak kaybetmeye başlamış, gelirinin büyük bölümünü böylelikle yitirmiş, iç dinamiğinin tarıma dayalı sistem ve padişahların gelirinden fazla dış borç alarak saraylar yaptırıp şatafat içinde yaşamaya devam etmesi ekonomiyi iflas noktasına getirmiş ve borçlarına karşılık Duyun-u Umumiye kurulmuş yabancı devletler hazineyi idare etmiştir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e; Bakırköy Bez Fabrikası, Feshane Yün-İplik Fabrikası, Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, Hereke İpek Dokuma Fabrikası dışında önemli bir sanayi kuruluşu kalmamıştı. 1923'te Cumhuriyet ilan edilirken dokuma, şeker, çay, cam, porselen, çatal, bıçak, hatta buğday ve kiremit gibi temel tüketim mallarının tümü ithal ediliyordu. 1923'te Türkiye'nin ihracatı yaklaşık 85 milyon lira, ithalatı ise yaklaşık 145 milyon liraydı.[1]

Osmanlı yönetiminden Cumhuriyete geçilirken Misakı Milli sınırları içinde neredeyse tamamı Ankara'nın batısında, -3.756 kilometresi yabancı şirketlerden, 356 kilometresi Ruslardan- toplam 4.112 kilometre demiryolu kaldı. Kabotaj hakkı olmadığından denizyolları ve limanlar yabancıların kontrolündeydi. Ülkedeki madenlerin neredeyse tamamı yabancılar tarafından işletiliyordu. Ülkede, Ziraat Bankası ve İtibarı Milli Bankası dışında güçlü bir milli banka yoktu. 1924'te Türkiye'de yabancı bankaların toplam mevduattaki payı %78, özel Türk bankalarının %12, devlet bankalarının %10'du.

1923'te Cumhuriyet ilan edilirken ülke nüfusunun yüzde 85'i köylerde yaşayıp tarımla uğraşıyordu. Tarım ilkel yöntemlerle yapılıyordu. Ülkedeki 40 bin köyün 37 bininde ne yol ne okul ne dükkân vardı. Sağlık hizmetlerinin altyapısı da çok yetersizdi. Doktor sayısı çok azdı. Sonuç olarak Osmanlı'dan Cumhuriyete -ufak sanayi işletmeleri hariç- 4 fabrika, 85 milyon altın liraya yakın dış borç, yüzde 85'i köylerde yaşayan, %70'i salgın hastalıklarla pençeleşen, %10'u bile okur-yazar olmayan 13 milyon bir nüfus kaldı.[2]

1923 yılında kazanılan askeri başarının ardından ekonomik alanda da bağımsızlık sağlanması hedeflenmiş ve ekonomik kalkınma bir ideal olarak benimsenmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet'in kuruluşundan sekiz ay kadar önce 17 Şubat- 4 Mart 1923 İzmir'de düzenlediği İktisat Kongresi ile ekonomi seferberliğini başlatmıştır. Birinci İktisat Kongresi'nde çiftçi, sanayici, tüccar, işçi temsilcilerinden oluşan 1135 delegenin ortak çalışmaları sonucunda,

* Atatürkçü Düşünce Derneği Isparta Şubesi 2013-2019 Başkanı, İşletmeci.

1 Sinan MEYDAN; "Cumhuriyetin Ekonomi Zaferi", Sözcü, 18 Ekim 2021.

2 Sinan MEYDAN; "Cumhuriyetin Ekonomi Zaferi", Sözcü, 18 Ekim 2021.

"Misak-ı İktisadî Esasları" belirlenmiştir. Her kesimden insanın sorunlarının ortaya konduğu ve çözüm yollarının arandığı bu kongrede alınan kararlarda ülkenin siyasi bağımsızlığının iktisadi bağımsızlıkla güçlendirilmesi ve Türk girişimciliğinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Cumhuriyet'in ilk beş yılındaki uygulamalar da Kongre'de alınan kararlar ile aynı yöndedir. Kongre'de; özel girişimcilerin desteklenmesi, yatırımcılara kredi sağlayacak bankaların kurulması, hammaddesi yurt içinde olan endüstri kollarının kurulması, günlük tüketim mallarına öncelik verilmesi, önemli kuruluşların millileştirilmesi ve kendi limanlarımızda kabotaj hakkımızın kullanılması gibi kararlar alınarak, yeni Hükümet'in finansal ve iktisadi politikasının temelleri atılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, açılış konuşmasında bu hususlara değinmiştir: "İçine girdiğimiz halk devrinin tarihini yazacak kalem, sabandır. Türkiye'nin büyüklüğüne göre nüfusumuz azdır. Toprak işleyebilmek için teknik aletler gereklidir. Demiryollarımız ve üstünde motorlu taşıtlar işleyen şoselerimiz olmalıdır. Halkımızın çoğu çiftçidir, çobandır. Tarım alanında, Batı ile boy ölçüşebiliriz." "Sanayii de ihmal etmemeliyiz. Ticaretimizi yabancıların eline bırakamayız. Bırakırsak, yurt kaynaklarını değerlendirmek fırsatını kaybederiz."[3] Cümleleriyle izlenecek ekonomi politikasının ana hatlarını çizmiştir.

24 Temmuz 1923'de imzalanan Lozan Antlaşması ile kapitülasyonlar kaldırılmış, kabotaj hakkıyla beş yıllık geçiş döneminden sonra gümrükleri belirleme hakkı elde edilmişti. Cumhuriyetimizin kuruluş yıllarında nüfusun %84'ü kırsal kesimde yaşamakta ve ziraat ile geçimini sağlamaktaydı. Atatürk, "Köylü milletin efendisidir!" diyerek harekete geçti. 1925'de Aşar vergisi (Köylünün toprak gelirinin %10'unu ödediği) kaldırıldı. Köylüye tohum, araç, gereç ve para yardımı yapıldı, fidan dağıtıldı. Yurdun değişik yerlerinde "Tohum Islah İstasyonları" açıldı. Ülke genelinde 572 tarım kredi kooperatifi kuruldu. 1933'de Ankara'da "Yüksek Ziraat Enstitüsü" kuruldu. 13 ziraat okulu açıldı… Haralar, ağıllar, üretme ve yetiştirme çiftlikleri, damızlık yetiştirme merkezleri, serum ve aşı kurumları kuruldu. Atatürk, 1925'de Gazi Orman Çiftliği başta olmak üzere örnek çiftlikler kurdu. 1929'da "Topraksız Çiftçiye Toprak Verilmesi Hakkında Kanun" çıkarıldı. Başarılı tarım politikaları sonunda 1923-1932 arasında tarımsal üretimde %58'lik bir artış sağlandı.

Cumhuriyet hükümeti 1924-28 arasında Mecliste yaklaşık 2000 kilometreyi bulacak 7 demiryolu hattı için fon ayırdı. Bu demiryollarının geçeceği topraklar mevcut veya potansiyel tarımsal üretim artışlarına göre belirlenmişti.[4]

Sanayi için de önemli çalışmalar yapıldı. Öncelikle gerekli finansman için milli bankalar kuruldu. 1924'te İş Bankası, 1925'te Sanayi ve Maadin Bankası, 1926'da Emlak ve Eytam Bankası, 1932'de Sanayi ve Kredi Bankası, 1933'te Halk Bankası, 1933'te Sümerbank, 1935'te Etibank, 1938'de Denizbank kuruldu. Demiryolları, limanlar, tüneller, kömür vb. madenler, telefon, tramvay gibi işletmeler yabancılardan satın alınıp millileştirildi. 1923-1938 arasında 3.186 km yeni demiryolu inşa edildi. 1926'da ispirto ve içkiler tekeli kuruldu. 1926'da Alpullu Şeker Fabrikası ve Uşak Şeker Fabrikası işletmeye açıldı. 1925'te havacılığı geliştirmek için Türk Hava Kurumu kuruldu. 1926'da Türk-Alman iş birliğiyle Tomtaş Kayseri Uçak Fabrikası kuruldu. Cumhuriyet vizyonunu anlatmak için Uçak Fabrikaları konusunu biraz daha detaylandırmak yerinde olacaktır diye düşünüyorum. Şöyle ki:

3 Prof. Dr. Cezmi Eraslan, "Cumhuriyetin Devraldığı Türkiye Manzarası, İstanbul Üniversitesi

4 Doç. Dr. Gülay SARIÇOBAN, "Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomisi.", Selçuk Ün. Sos. Bil. Ens. Der.,2020

10 Eylül 1910 Paris'te Picardie Manevralarını seyreden Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal gelecekte savaşların en etkili araçlarının uçaklar olacağını o gün anladı. 1911'de Trablusgarp Savaşı'nda İtalyanların, 1912'de Balkan Savaşları'nda Bulgarların Osmanlı'ya karşı uçak kullandığını gördü. Önce Çanakkale'de, sonra Milli Mücadelede elimizdeki birkaç kırık dökük uçakla yapılan büyük hizmetlere tanık oldu. Atatürk'ün "Kanatlı bir gençlik memleketin geleceği bakımından en büyük güvencedir. Bir gün batılı ayaklar Ay'da ayaklarının izlerini bırakacaklarsa, bunların arasında bir de Türk'ün bulunması için şimdiden çalışmalara girişmek, aşamalar kaydetmek gerekir." ifadesi de Atatürk'ün havacılığın gelecekte ulaşacağı seviye ile ilgili öngörüsünü ortaya koymaktadır.[5] 3 Mayıs 1935'te Türk Hava Kurumu'nda yaptığı konuşmada "Türk çocuğu, her işte olduğu gibi havacılıkta da en yüksek düzeyde, gökte, seni bekleyen yerini az zamanla dolduracaksın…" diyerek havacılığa verdiği önemi belirtti. Havacılık sanayinin temellerini atmak için 16 Şubat 1925'te Türk Tayyare Cemiyeti'ni (Türk Hava Kurumu) kurdu. 10 bin lira bağış yanında Nutuk'un telif gelirini de bu kuruma bıraktı. 1933'te Devlet Hava Yolları'nı, 1935'te Türk Kuşu'nu kurdu. 1936 yılında Eskişehir Tayyare Alayına yaptığı ziyarette "Geleceğin en etkili silahı da aracı da hiç kuşkunuz olmasın tayyaredir. Bir gün insanoğlu tayyaresiz de göklerde yürüyecek, gezegenlere gidecek, belki de aydan bize haber yollayacaktır. Bu mucizenin gerçekleşmesi için 2000 yılını beklemeye gerek kalmayacaktır. Gelişen teknoloji daha şimdiden bunu müjdeliyor. Bize düşen görev ise, batıdan bu konuda fazla geri kalmamayı temindir." diyen Atatürk yaptığı konuşmalarla gençleri böylece havacılığa teşvik ediyor, geleceği görüyordu.

Atatürk, uçağımızı, paraşütümüzü, yedek parçalarımızı kendimiz yapacağız…" diyordu.[6]

Atatürk uçak fabrikalarının kurulmasını istedi. 7 Eylül 1925'te Bakanlar Kurulu kararıyla 3,5 milyon TL sermayeli TOMTAŞ (Tayyare ve Motor Türk Anonim Şirketi) kuruldu. Hisselerin %51'i Türk Milli Savunma Bakanlığı'nın, %49'u Alman Jankers Uçak Fabrikası'nındı. THK'da 125 bin TL sermaye ile Tomtaş'a katıldı. Tomtaş Kayseri ve Eskişehir'de birer uçak fabrikası kuracaktı. Kayseri'de üretim, Eskişehir'de tamir, onarım yapılacaktı. Kayseri Uçak Fabrikası için gereken malzeme Almanya'dan getirildi. 6 Ekim 1926'da devlet töreniyle açılan fabrika 6 hangarda 50 Türk, 120 Alman işçiyle üretime başladı. Türk personel Almanya'da eğitim aldı.[7] Fabrika kurulduğunda dünyanın büyük uçak fabrikalarından biriydi. Fakat Alman Jankers'in bazı sözlerini yerine getirememesi

5 www.thk.org.tr/ataturk_ve_havacilik

6 Sabiha GÖKÇEN, "Atatürk'ün İzinde Bir Ömür Böyle Geçti", s.192-193, THK, 1982

7 Bora ÇAĞLAR, "Havacılık ve Savunma Sanayii Üzerine Çalışmalar", Havelsan, Ankara, 2000.

vb. sebeplerle Tomtaş 1928 yazında çalışmalarını durdurdu. 21 Ekim 1928'de hisseler THK tarafından satın alındı. Kayseri Uçak Fabrikası 1930'da tekrar açıldı. Amerikan, Alman, İngiliz şirketleriyle yapılan sözleşme ve çalışmalar ile birlikte Kayseri Uçak Fabrikası'nda 1926-1942 yılları arasında 7 ayrı modelde toplam 212 uçak üretildi. Burada üretilen ilk Fledgling marka uçak Atatürk'ün emriyle 1932'de İran'a hediye edildi. 1932'de Eskişehir Tayyare Tamir Fabrikası kuruldu.[8] Atatürk'ün aramızdan ayrılmasının ardından da uçak üretimi devam etti. 1941'de kurulan THK Etimesgut Uçak Fabrikası'nda da 1952 yılına kadar 16 farklı tipte uçak tasarlanıp 126 adet üretildi.

Türkiye, II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1947'de Truman Doktrini, 1948'de Marshall Planı ile ABD etkisine girdi. ABD elinde kalmış savaş araç ve gereci ni uygun fiyatla Türkiye'ye satmaya ve hibe etmeye başladı. 1946-1952 arasında 1905 adet Amerikan uçağı Türk Hava Kuvvetleri envanterine girdi. [9] Uçak fabrikaları birer bire kapatıldı.

1923'te una, şekere, beze muhtaç olan Türkiye Cumhuriyeti 1926'dan itibaren uçak üretmeye başlamıştı.

1926'da ekonomide danışma niteliğindeki "Yüksek İktisat Meclisi" kuruldu. 1927'de sanayicileri desteklemek için "Teşviki Sanayi Kanunu" çıkarıldı. 1927'de 17 milyon lira olan milli sanayi imalatı 1933'te 137 milyon liraya çıktı. Yerli malı kullanımı özendirildi, yerli malı haftaları düzenlendi. Yerli ticaret ürünlerini tanıtmak için Ankara, İzmir ve İstanbul'da yerli malı sergileri açıldı.[10] Bu sergilerin en dikkat çekeni ise Karadeniz Vapuru ile hazırlanan seyyar sergi oldu. Şöyle ki: Türkiye'de uluslararası boyutta bir seyyar sergi oluşturma fikri Kasım 1909'da İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası'nın günlüklerinde vapur ile seyyar sergi yapılması ve limanları dolaşması önerisi dile getirilmişti. [11] Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Milli Mücadele seyyar serginin hayata geçirilmesini engelledi. Atatürk, 1925'de hem çağdaşlaşan yeni Türkiye'yi hem de Türkiye'nin sahip olduğu kaynakları, ürünleri dünyaya tanıtacak büyük çaplı bir sergi projesi hazırlanmasını istediğinde TBMM'de cereyan eden bütçe görüşmelerinde seyyar sergi fikri yeniden gündeme geldi. Bütçeye sergi masrafı olarak konulan 15 bin lirayla büyük bir ticaret sergisinin yapılamayacağını belirten Ticaret Bakanı Ali Cenani Bey, Karadeniz Vapurunun yeniden düzenlenerek seyyar bir sergiye dönüştürülebileceği fikrini dile getirdi. TBMM'de 1925 ve 1926 bütçe görüşmelerinde etraflıca tartışılan Seyyar Sergi projesinin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal

8 Sinan MEYDAN, "Cumhuriyetin Kanatları-Atatürk'ün Uçak Fabrikaları", Sözcü, 17 Eylül 2018.

9 İsmail YAVUZ, "Mustafa Kemal'in Uçakları.", s.191,193, İşbankası Yayınları, 2013.

10 Sinan MEYDAN; "Cumhuriyetin Ekonomi Zaferi", Sözcü, 18 Ekim 2021.

11 Hakkı NEZİHİ, "50 Yıllık Oda Hayatı", T.C. İTSO Neşriyatı, İstanbul,1932.

Atatürk tarafından onaylanmasıyla birlikte serginin hazırlıklarına başlandı. Karadeniz Vapuru önce beyaza boyandı, ürünlerin sergileneceği ve satılacağı iki salon özel olarak düzenlendi. Türk tarzı işlemelerle bezenen duvarlara diyagramlar, istatistikler, grafikler, haritalar asıldı. Sanayi Nefise Mektebi öğrencilerince yapılan resim, heykel ve biblolar yerleştirildi. Vapurda Kütahya çinilerinden Hacı Bekir lokumlarına, madenlerden türlü tarım ürünlerine, Bursa kumaşlarından Hereke halılarına, hatta doldurulmuş bir tiftik keçisine kadar Türkiye'yi tanıtacak birçok ürün sergilendi. Sergilenen ürünlerin üzerine dört dilde bilgi veren etiketler yapıştırıldı. Sergi için logo tasarlandı. Bu logo zarflara, kağıtlara, yemek menülerine işlendi. Serginin ticari ürünlerini sergilemek dışında önemli bir amacı daha vardı. O amaç, yarı bağımlı ve geri kalmış bir imparatorluğun küllerinden doğup yüzünü çağdaş dünyaya dönmüş yeni Türkiye'yi Avrupa'ya tanıtmaktı. O nedenle sergiye katılacak isimler özenle seçildi. Tüm katılımcılar en şık ve son moda giysiler içindeydi. İstiklal Marşımızın bestecisi Osman Zeki (Üngör) Beyin başkanlığındaki 47 kişilik Riyaseti Cumhur Orkestrası da vapurda sergiye eşlik edecekti. Karadeniz Vapuru içindeki seyyar sergi ve toplam 285 yolcuyla 13 Haziran 1926 günü Mudanya'ya gelerek Atatürk tarafından ziyaret edildi, sergi hakkında detaylı bilgi verildikten sonra Akdeniz'e açılan Karadeniz Vapuru, 86 gün boyunca 12 Avrupa ülkesinin 16 limanında 65 bin ziyaretçiyle buluştu.[12] Çağdaş Türkiye tüm Avrupa'nın dikkatini çekti.

12 Doç. Dr. Celil BOZKURT, "T.C.'nin Bir Propaganda Hamlesi, 1926 Seyyar Sergi", Düzce Üniversitesi

1930'da "Türk Parasını Koruma Kanunu" çıkarıldı. Para politikalarını belirlemek için tam bağımsız bir kurum olarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kuruldu. 1929 Dünya Ekonomik Buhranından en az etkiyle kurtulmak adına adımlar atıldı. Karma ekonomideki devlet-özel sektör dengesi, devlet lehine değiştirildi. Planlı devletçilik benimsendi. 1933'te Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlandı. Bu planı uygulama görevi aynı yıl kurulan Sümerbank'a verildi. Bu plana göre dokuma, kendir, kimya, toprak, demir, kâğıt, selüloz, kükürt ve süngercilik gibi alanlarda sanayileşmeye öncelik verildi. Aynı yıl Turhal ve Eskişehir Şeker Fabrikaları kuruldu. Kendisine devredilen 4 fabrikayla işe başlayan Sümerbank kurduğu 16 fabrikayı 5 yıl içinde faaliyete geçirdi. Şeker, tekstil, çimento, demir-çelik vb. fabrikaların kurulmasıyla sanayide yüksek artışlar sağlandı. 1935'te Etibank ve Maden Teknik Arama Enstitüsü'nün kurulmasıyla maden üretiminde yüzde 100'ü geçen artışlar oldu. Yerli üretimin tüketimi karşılama oranları yünlü dokumada %83, pamukluda %43, kâğıt ve mukavvada %32, cam eşyada %63'e yükseldi. 1938'de kalkınma hızı %14'tü. Dünya Ekonomik Buhranına rağmen 1930'da 1 dolar 2 liraydı, yapılan devletçi atılımlarla 1939'da 1 dolar, 1,28 liraydı. Bu sürede hastalıklarla mücadele edilerek ve yaşam koşulları iyileştirilerek toplam nüfusun 13 milyondan 17 milyona çıkmasına katkı yapıldı. 1930'lu yıllarda Türkiye ekonomisi her bakımdan büyüdü. 1939'da Türkiye'nin hazinesinde 26 ton altın, 36 milyon dolar döviz toplandı. Toplam tasarruf mevduatı 110 milyona, ticari mevduat 180 milyona, bütçe 303 milyona ulaştı. Bu sırada Osmanlı borçları da ödendi.[13]

Günümüz koşullarına baktığımızda ise özelleştirmeci politikalarla Cumhuriyetin kazanımı olan fabrikaların ve kurumların çoğu küçük bedeller karşılığında satılmış, devlet üretimden vazgeçmiş, dışa bağımlılık her sektörde artmış, yatırımlar yap-işlet-devret modeliyle yapılarak ve hazine garantileri verilmiş ve hazine zarara uğratılmış, yanlış ekonomi politikaları sebebiyle her ürüne büyük zamlar gelmiş, Türk-İş'e göre Kasım ayı açlık sınırı 3.191 TL, yoksulluk sınırı ise 10.395 TL olmuş, 1 Ocak'ta 2021 de dolar kuru 7,37 TL iken bugünlerde 13,5 liraya ulaşmış, asgari ücret yine Ocak'ta 383 dolar ediyorken bugün 210 dolar civarına inmiş, alım gücü de hiç olmadığı kadar düşmüşken elimizde kalan son fabrika, kurum ve kuruluşlar da Varlık Fonuna devredilerek belki de ilerleyen günlerde eldekilerin satışı da düşünülmektedir. İşte bugün yapılması gereken vatandaşa güven verecek toplumcu ve kamucu sosyal devleti yeniden inşa etmek, adaleti tesis etmektir. Çare yeniden Kemalist Cumhuriyete dönmektir.

13 Prof. Dr. Cezmi Eraslan, Cumhuriyetin Devraldığı Türkiye Manzarası, İstanbul Üniversitesi

Milli
Mücadelenin
100. Yılında

İSTİKLAL SERGİSİ

Müze Pazartesi hariç
her gün 10.00 – 17.00 arasında
ücretsiz ziyaret edilebilir.

Çam Sok. No:3
Ulus / Ankara

Türkiye İş Bankası
İktisadi Bağımsızlık
Müzesi

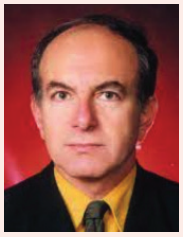

1921 TEŞKİTAT-I ESASİYE KANUNU**

Bülent TANÖR*

Türkiye'deki ulusal kurtuluş hareketi, daha yerel ve bölgesel kongrelerden başlayarak, Sivas Kongresinden geçerek ve nihayet BMM'nin toplanması suretiyle, "meşruluk" ve "hukukilik" niteliklerine sıkıca sahip çıkmıştı. Bu özellikler, Türkiye'deki ulusal kurtuluş hareketini 20. Yüzyılın öbür kurtuluş hareketlerinin çoğunda görülen fiilillik olgusundan (çete ve partizan savaşları, halk savaşı vb.) ayıran önemli noktalardır. Kurtuluş mücadelesinin yeni bir Anayasa altında sürdürülmek istenmesi ise, "hukukilik" eğiliminin taçlandırılması demektir.

A) HAZIRLANIŞI

Hukuk-u Esasiye Encümeninin hazırladığı, Büyük Millet Meclisinin Şekilde Mahiyetine Dair Mevad-ı Kanuniye başlıklı kanun tasarısı Meclis'te red olunmuştu (22 Ağustos 1920). Bu nedenle, TBMM 'nin oluşumu çalışma biçimi, niteliği ile ilgili sorunlar askıda kalmıştı. Gerçi, çeşitli karar ve kanunlar bir "anayasal mevzuat" oluşturmaktaydı. Ancak bunlar başlıca konuları kucaklamaktan uzaktılar. Bu yüzden de, rejim tartışmaları sürüp gitmekteydi. Yepyeni bir dönüşüm yaşanmaktayken, geride kalmış bir siyasal dünyanın ürünü olan Kanun-ı Esasi'nin durumun gereklerine cevap getirmesi ise beklenemezdi. Kurtuluş savaşı koşullarında oluşan yeni devlet ve iktidar düzenine ilişkin kuralları gösterecek yeni bir anayasa ihtiyacı belirginleşmişti.

Bunun gereğini yakından duyan İcra Vekilleri Heyeti'nin hazırladığı ve Teşkilat-ı Esasiye Kanunu Layihası başlığını koyduğu bir metin, yani anayasaya giden ilk somut adım oldu.18 Eylül 1920 günü taşımakla birlikte, içeriği bakımından yer yer bir hükümet programı niteliğindeydi. Zaten o tarihten günümüze bu belge daha çok "Halkçılık Programı" adıyla anılagelmiştir.[1]

TBMM genel kurulunda metnin hukuki niteliği ve içeriği tartışmalara konu oldu. Bunun bir yasa(anayasa) tasarısı mı, yoksa bir hükümet programı mı olduğu soruları haklı olarak ortaya atıldı. İcra Vekilleri Heyeti adına konuşanlar bile, ortada bir yasa metni tasarısından çok bir hükümet programının bulunduğunu kabul ediyorlardı. Sonunda belge, her şubeden seçilen üçer kişiden kurulu Encümen-i Mahsus adlı özel ve geçici (ad hoc) komisyona gönderildi. Komisyon raporunu hazırladı, 18 Kasım 1920'de iki ay kadar sürecek ve yeni anayasanın kabulüyle sonuçlanacak meclis görüşmeleri başladı.

Encümen, Halkçılık Programı'nın ilk dört maddesini ayrı bir "Beyanname" haline getirmişti. Bu metin TBMM tarafından kabul edilip yayınlandı. "TBMM Beyannamesi" nde meclisin işlevi ve ordunun konumuyla ilgili şu iki paragraf dikkat çekicidir:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi, milli hudutlar dahilinde (İslam ekseriyetinin) hayat ve istiklalini temin ve hilafet ve saltanat makamını tahlis ahdiyle teşekkül etmiştir. Binaenaleyh hayat ve istiklâlini, yegane ve mukaddes emel bildiği Türkiye halkını, emperyalizm ve kapitalizm tahakküm ve zulmünden kurtararak irade ve hakimiyetinin sahibi kılmakla gayesine vâsıl olacağı kanaatindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin hayat ve istiklâline suikast eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzatına karşı müdafaa ve bu maksada münafi hareket edenleri edip azmiyle müesses(kurulmuş) bir orduya sahiptir. Emir ve kumanda selahiyeti Büyük Millet Meclisinin şahsiyeti maneviyesindedir."

Görüldüğü gibi Beyanname "sol" bir yaklaşıma sahiptir ve "sosyalizan" bir hava taşımaktadır. Bu, dönemin ve Bolşevik Devriminin olduğu kadar, TBMM içindeki sol grupların da etkisini gösterir. Ancak buradaki "kapitalizm" bir ekonomik sistem olarak değil, dış sömürü ve saldırı şeklinde anlaşılmalıdır. Yoksa, TBMM bir ekonomik sistem olarak kapitalizme karşı ve sosyalizmden yana tavır koymuş değildir.

Ülkenin nüfus unsurunu tanımlamada da ilginç bir yön vardır. Halkçılık Programı gibi, Beyanname de, bu unsuru "Türkiye halkı" şeklinde belirlemiştir. Bu niteleme, "islam ahali" vb. gibi dinsel bir karakter taşımadığı gibi, etnik bir anlam da ifade etmez. Her iki belge "Türkiye halkı" şeklindeki toparlayıcı terimle, Mütareke sınırları içinden yaşayan ve etnik kökeni ne olursa olsun siyasal birlik ve bağımsızlık temelinde yeniden buluşan kitleleri, bu siyasi ve coğrafi zemin birliği açısından tanımlamıştır.

Beyanname'de dikkat çeken bir başka nokta, Ordu'nun işlevinin "emperyalist ve kapitalist düşmanların" saldırılarına karşı savunma olarak tanımlanışıdır. Ordu Osmanlı ordularının ve fetih sisteminin ruhunda ayrılmakta, antiemperyalist savunma kavramı içindeki yerini almaktadır. Ayrıca bu yeni silahlı güç, Saray'ın (Monark) emir ve egemenliğinden

*Türk anayasa hukukçusu, siyaset bilimci ve yazar.

**Bu yazı, Bülent TANÖR'ün *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri,* Der Yay. İstanbul, 1992 s:199-212 'den alınmıştır.

1 İ.ARAR Atatürk'ün Halkçılık Programı, Baha Matb., İstanbul, 1963

çıkıp TBMM'nin emir ve komutasına girmektedir. Bu durum, ordunun demokratik sivil ve saydam bir kurulun denetimi altına girmesi demektir ki, bunun İttihat ve Terakki'nin türettiği yarı askerî rejime karşı tepki niteliğinde olduğu da açıktır.

1921 Anayasasının örüşülmesi ve kabulünde katı anayasalar için öngörülen özel kurallar uygulanmamış, olağan yasalar için varolan usuller izlenmiştir. Yürürlükte olduğu kabul edilen Kanun-i Esasî ise anayasa değişikliği için her iki meclisin (Mebusan ve Ayan) ayrı ayrı üye tamsayılarının üçte iki çoğunluğunu ve padişahın onayını gerekli görmüştü.(md.16) 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanununun yapımında ne Heyet-i Ayan'ın ne de padişahın bir rolü olabilirdi. Gerçi, tek meclisli TBMM 2/3'lük bir kabul yetersayısını baştan kabul edebilirdi. Örneğin, KE'de değişiklik niteliğinde algılanan 2 Mayıs 1920 tarihli İcra Vekillerinin Suret-i İntihabına Dair Kanun tasarısının kabulünde, üye tam sayısının değilse bile oturumda hazır bulunanların üçte ikisinin olumlu oyu aranmış, özel bir oy yetersayısı uygulanmıştı. Şu var ki, meclisin üye sayısının itibarî olarak yüksekliği, pratikte ise aktif üye sayısının düşüklüğü diye bir engel ortadaydı. Bu durumda anayasanın kabulü için özel yetersayı uygulanması, bu değişikliği ya da yeni bir anayasanın kabulünü olanaksız kılacaktı. Bu pratik düşünceye ek olarak, teorik bir özellik de bu yönde davranılmasını kolaylaştırıyordu. BMM daha ilk günden kendisini kurucu bir meclis olarak gördüğünden, yeni bir anayasa yapımında uygulayacağı usul kurallarını da bağımsız olarak seçebilirdi.

Bu gibi pratik ve teorik gerekçelerledir ki, 1921 Anayasasının görüşülmesi ve kabulünde özel yöntemler ve özel kabul yetersayısı aranmamış, Anayasanın tümü son oylamada gösterme oyu (işarî oy) ile kabul olunmuştur. Böylece 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, Osmanlı-Türk tarihinde adi kanunlar ya da yumuşak anayasalar için öngörülen normal usullerle görüşülmüş ve kabul edilmiş tek anayasa durumundadır.[2]

1921 Anayasası, hazırlanış ve kabul özellikleri bakımından Osmanlı-Türk anayasacılığının en demokratik, belki de tek demokratik örneğidir.1876 Anayasası padişahın atadığı bir komisyonca hazırlanmış ve padişahın tek yanlı iradesiyle ortaya çıkmış bir Ferman Anayasa'ydı. 1909 değişiklikleri misak karakteri gösteriyordu ama, oluşumlarında yine de Heyet-i Ayan'ın payı ve padişahın onayı gibi antidemokratik ortaklar vardı. 1924 Anayasası, bağımsız davranmayı başarmış olsalar da, adaylıklarını ve milletvekilliklerini Mustafa Kemal'e borçlu kişilerden oluşan bir meclis tarafından yapılmış olacaktır.1961 ve 1982 Anayasaları ise askeri darbeler ve rejimlerin ürünüdürler.

2 Ergun ÖZBUDUN, 1921 Anayasası, s.47-49

Bunlar arasında ve anayasaların hazırlanış koşulları bakımından bazı önemli farklar bulunsa da, anayasalar demokratik kurucu organlar eliyle ve demokratik usullerin sonucunda doğmuş değillerdir.

İki ay kadar süren anayasa görüşmeleri çok hararetli geçmiştir. Sonunda, yenilikçiler ve gelenekçiler, bu ara dönem için temel sorunlarda uzlaşmayı bilmişlerdir. Günümüzün deyimiyle bu "consensus" sayesinde, çözülemeyen sorunların ertelenmesi yoluna gidilmiştir.[3]

Üzerinde anlaşma sağlanan ve anayasa hükmü haline gelen konulara az sonra 1921 anayasasının özelliklerinden söz edilirken değinilecektir. Burada sadece, tartışılan ama kabul görmeyen birkaç ilginç hususa yer vermek yeterli olur.

Meslekî temsil genel kurulda en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Encümen-i Mahsus tarafından hazırlanan tasarıda BMM üyelerinin doğrudan doğruya halk tarafından hazırlanan tasarıda BMM üyelerinin doğrudan doğruya halk tarafından, ama "meslekler erbabı temsil edilmek üzere" seçilmesi önerilmişti. Bunu savunan üyeler de korporatif temsilin halkı ve özellikle üretici tabakaları (çiftçi, zanaatkar vb.) "memurin sınıfı"(bürokrasi) karşısında daha güçlü kılacağı düşüncesine dayanmışlardır. Mesleki temsil, o zamanlar meclisteki en etkili düşünce akımı olan "Halkçılık" ilkesinin bir gereği olarak savunulmuştur. Buna karşı çıkanlar ise, özellikle bu sistemin uygulanma gücünün bulunmadığına işaret ederek, meslekî temsilin esnaf vb. tabakaların siyasi bakımdan yetersiz mensuplarına ya da yerel nüfuz sahiplerine mecliste etkinlik vereceğini vurgulamışlardır. Sonuçta, mesleki temsil önerisi reddolunarak genel-siyasal temsil üzerinde çoğunluk sağlanmıştır.

İkinci önemli tartışma konusu, seçimlerin tek dereceli olup olmaması idi. Encümen tasarısında halkın "doğrudan doğruya" seçme hakkını kullanacağı belirtilmekle, tek dereceli seçime yer verilmişti. Mesleki temsille birlikte bu hüküm de reddolundu ve seçimlerin iki dereceli niteliğinin sürmesi çoğunlukla benimsendi. Meslekî temsili ve tek dereceli seçimi öngören tasarı hükmü şöyleydi: "Büyük Millet Meclisi vilayetler halkınca meslekler erbabı temsil edilmek üzere doğrudan doğruya müntehap (seçilmiş) azadan mürekkeptir." Kabul edilen hüküm ise şu oldu: " Büyük Millet Meclisi vilayetler halkınca müntehap azadan mürekkeptir."

Bu arada Tunalı Hilmi Bey'in biraz da Rusya'daki uygulamadan esinlenerek önerdiği "Şura'dan şura'ya seçim" (köy,nahiye ve vilayet şûraları kademeleri) usulü de, "eşraf meclisi"ne yol açacağı endişesi başta

3 Ergun ÖZBUDUN, 1921 Anayasası, s. 49-50

olmak üzere, sakıncalı bulunup reddolundu. Kabul görmeyen iki demokratik öneri de, halkoylaması (referandum) ve halkın kanun teklif etme hakkı'nın tanınması yolundaki önergeydi.[4]

Yine reddedilen bir başka ilginç öneri BMM' nin görevi ve oluşum biçimiyle ilgilidir. Mustafa Kemal tarafından hazırlanan ve sunulan layiha'da (Halkçılık Programı) bu konu şöyle düzenlenmişti: BMM toplantısından sonraki dördüncü ayın bitiminde kendi içinden gizli oyla üçte bir üye seçer. Bunda, her vilayetten bir üye olması gözetilir. Bu heyet, BMM yerine geçerek ve ona ait bütün hak ve yetkileri kullanarak göreve devam eder (md.13). BMM üye tamsayısını yüksek tutup, sonra bunlardan üçte biri ile yılın üçte ikisinde yasama işlerini yürütmenin siyasal mantığı ne olabilirdi? Burada, ilk dört aylık BMM' nin bir " kongre" olarak değerlendirilmek istendiğine işaret edilmiştir.[5] BMM' nin yerel ve ulusal kongreler köprüsünden geçilerek kurulduğu hatırlanacak olursa, bu benzetmede isabet vardır. Tasarı kalabalık ve sürekli toplantı halindeki bir meclisle çalışma zorluğunu gidermek niyetiyle de açıklanabilir. Önerilen maketin, Sovyetler Birliği'nde uygulanan, kısa süreli yasama organı Yüce Sovyet ile, onun kendi içinden seçtiği ve onun adına yasama yetkisi kullanan Yüksek Sovyet Prezidyumu sistemi ile olan benzerliği de ilginçtir.

Meclis görüşmelerinin ısısının en yüksek noktaya ulaştığı sıralarda, askerî türden iki başarı Anayasanın son biçimini almasında ve kabulünde etkili olacaktır: Birinci İnönü Savaşında düşman ilerleyişinin durdurulması ve Çerkes Ethem kuvvetlerinin dağıtılması.[6]

B) ESASLARI

1921 Anayasası, ilk başta adı ile dikkati çekmektedir: Teşkilat-I Esasiye Kanunu. Bu tarihe kadar Osmanlı anayasa yapma ihtiyacını duyan BMM' nin ise, Kanun-i Esasi yürürlükteyken, kendi anayasasına aynı adı vermesi beklenemezdi.

Ayrıca Kanun-i Esasi, bir Ana Kanun ya da Ana Yasa olarak, bu tür metinlerden beklenen kuralları antidemokratik ve antiliberal biçimlerde de olsa getirmişti. 1920 kurucuları ise, geçiş döneminin dayattığı zorlukları ve sadece bunları aşmak üzere yeni bir anayasal metin hazırlığı içindeydiler. Bunu yaparken de tutumlu ve ölçülü davranmaları gerekirdi. İşte " Teşkilat-ı Esasiye Kanunu" deyimi, sırf ana kuruluşu kastetmesi bakımından da daha uygun bir deyimdi.

Öte yandan bu terimin çok yakın tarihten gelen bir kaynağı da vardı. Kars'taki Cenub-i Garbî Kafkas Hükümeti tarafından ilân olunan ve bu yönetimin iskeletini kuran yasanın adı "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu" idi.

20 Ocak 1921 tarihli ve 85 sayılı yasayla kabul olunan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (TEK) 23 madde ve bir de "Madde-i Münferide" (ayrı madde) den oluşan kısa bir "çerçeve anayasa"dır. Bunun başlıca nedenleri Kanun-ı Esasi'nin TEK ile kaldırılmayan hükümlerinin yürürlükte sayılması, çeşitli eğilimlerin yarıştığı Meclis'te bir "geçiş dönemi" nin asgâri ortak noktalarının saptanmasıyla yetinme isteğidir.

Gerçek bir anayasa sistematiğinden yoksun bulunan TEK, kişi hak ve özgürlükleri ile yargılama gibi temel anayasa konularını da düzenlememiştir.

Bir geçiş döneminin temel ihtiyaçları için hazırlanan kısa bir anayasa olmasına karşın TEK, Cumhuriyet anayasacılığı açısından uzun süre kalıcı ve hatta silinmez izler bırakmış, daha sonraki anayasaları da etkilemiştir. Bunların başında, Devlet konusundaki devrimci değişim gelir. Bunu, yeni egemenlik anlayışı izler. İktidarın düzenlenişi açısından da, kuvvetler birliği ve meclis hükümeti sistemi 1960'lara kadar etkili izler bırakmıştır. TEK'İN kendine özgü bir yeniliği de yerel yönetimler ve özerklikler konusundadır. Nihayet TEK, kurduğu sitemin geleceği konusunda da düzenlemeler getirmiştir.

1) Yeni Bir Devlet: "Türkiye Devleti"

Osmanlı İmparatorluğu'nun varolduğu tarihte, onun toprakları üzerinde çıkarılan TEK, "Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur" (md. 3) derken yeni bir devletten, "Türkiye Devleti"nden söz etmektedir. Aynı topraklarda bir başka devlet kurulduğunu ilân etmek, TEK' in en devrimci yanlarından birincisidir. Gerçi Osmanlı İmparatorluğu 30 Ekim 1922 tarihli BMM kararıyla, resmen son bulmuş olacaktır.[7] Ancak bundan hemen sonraki bir başka karar bu son bulmanın daha o tarihte (1921) gerçekleşmiş olduğunu ifade etmiştir: "O zamandan beri eski Osmanlı İmparatorluğu tarihe intikal edip yerine yeni ve Milli bir Türkiye Devleti (…) kaim olmuştur.[8]

Devletin adının "Türk Devleti" değil de, "Türkiye Devleti" olması anlamlıdır. Ulusal kurtuluş savaşı

4 I.GÜNEŞ, Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Düşünsel Yapısı, s.176-183; E.ÖZBUDUN, 1921 Anayasası s.34-35

5 R.AKIN, "Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 21 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu Lâyihasını Müzakeresi" Tarık Zafer Tuna'ya Armağan, İstanbul Barosu Yay.,İstanbul 1992, s. 344

6 T.BIYIKLIOĞLU, "Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi", s.23

7 Osmanlı İmparatorluğunun İnkıraz Bulup Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Teşekkül Ettiğine Dair Heyeti Umumiye Kararı, No:307, 30 Ekim 1922(A.Ş. GÖZÜBÜYÜK/S. KİLİ, Türk Anayasa Metinleri. S.98)

8 Türkiye Büyük Millet Meclisinin Hukuku Hakimiyet ve Hükümranının Mümessili Hakikisi Olduğuna Dair Heyet-i Umumiye Kararı, No:308, 1- 2 Kasım 1922(aynı kaynak s.99-100)

esas olarak Türk ulusçuluğunun damgasını taşımakla birlikte, Türk olan ve olmayan unsurların anti -emperyalist birliğini temsil ediyordu. Erzurum ve Sivas Kongreleri belgeleri başta olmak üzere pek çok tarihsel kaynakta bu birlik, zaman zaman "islam ekseriyeti", bilcümle anasırı (unsurlar) İslamiye" gibi terimlerle de ifade olunmuş, bunların öz kardeş"liği vurgulanmıştı. Bu bakımdan "Türkiye Devleti" ibaresi, etnik kökeni, dili ve kültürü ne olursa olsun, belli bir siyasal coğrafya (Misak-ı Milli sınırları) içinde yaşayan insanların siyasal birleşmesinin en üst noktası olan yeni devleti, bütün kucaklayıcılığıyla ifade ediyordu.

"Türkiye Devleti" deyiminin kökeni üzerinde de durmak gerekir.1918 Kasım ayı başında Kars İslam Şûrası ile Elviye-i Selase'de başlayan iktidarlaşma olayı devletleşmeye dönüşerek, ilkin Cenub-i Garbî Kafkas "Hükumet-i Muvakkate-i Milliyesi'ne", sonra da Hükûmet-i Cumhurriyesi'ne hayat vermişti. Bu devletçiğin anayasası durumundaki "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu" 8 ve 9. maddelerinde "Türkiye (a) Devleti'nden söz ediyor ve bu mini devletin kaderini onunkiyle birleştiriyordu. O tarihte bu adı taşıyan bir devlet yoktu, Mustafa Kemal Paşa daha Anadolu'ya bile geçmiş değildi. Varolan "Devlet-i Osmaniye" idi ki, kastedilen de bu değildi. "Türkiye Devleti" deyimi burada bilgece bir önsezi ve öngörüyle kullanılmıştı ve Anadolu topraklarında kurulması kaçınılmaz olan devleti kastetmekteydi. İşte şimdi, iki yıl sonra gerçekleşen de buydu.

BMM İcra Vekilleri Heyeti ile Encümen-i Mahsus'un Teşkilat-ı Esasiye Kanunu layihalarında "Türkiye Devleti" ibaresi yoktu. Daha da çarpıcı bir isimlendirme yapılmış, "Türkiye halk hükümeti" denmişti. Bu da, dönemin halkçı ve sosyalizan rüzgârlarını yansıtıyordu. "Türkiye Devleti" deyiminin TEK'e, Rıza Nur'un önerisi üzerine girdiği anlaşılmaktadır. Fakat asıl Kars'taki devletçiğin, Cumhuriyet ilânındaki kıdeminin ötesinde, Ankara'da kurulan rejime, hem Anayasanın (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu), hem de devletinin adı (Türkiye Devleti) bakımından isim babalığı yaptığı söylenebilir.[9]

2) Egemenlik

TEK'in bir başka devrimci özelliği "egemenlik hakkı" konusundadır. Osmanlı

Anayasacılığı bu hakkın sahipliği konusunda radikal bir dönüşüm gerçekleştirmiş değildi. 1876 sisteminde monarşik egemenlik anlayışı korunmuştu.1909 değişiklikleri öncesinde ve sırasında "hâkimiyet-i milliye" ilkesi, meclis kararları başta olmak üzere birtakım siyasal belgelerde dile gelmiş, egemenlik hakkı padişah ile millet arasında paylaşılır olmuştu. Şu var ki, II. Meşrutiyet anayasal metinleri millet egemenliğini açıkça tanımış değillerdi.

İşte TEK' in "Hakimiyet bilâ kaydü şart milletindir" diye başlayan 1.maddesi, egemenlik hakkını

9 Bkz. B.TANÖR, Türkiye'de Yerel Kongre İktidarları, s.110-114.

monarktan alıp kayıtsız-şartsız bir şekilde millete vermesi bakımından, Osmanlı- Türk anayasacılık tarihinde büyük bir dönüm noktasıdır. O tarihten bu yana ulusal egemenlik ilkesi anayasacılığımızın temel taşıdır.

1921'de, bir Anayasa ile egemenlik hakkının kayıtsız şartsız millete ait olduğunun ilân edilmesi, yalnız monarşik egemenliğin değil aynı zamanda bizzat monarşinin ve Osmanoğulları soyuna ait sayılan saltanat hakkının ve kurumun da reddi demekti. TEK'te (Madde-i Münferide), Nisab-ı Müzakere Kanunu eliyle saltanat ve hilafet kurumlarına yapılan yollama dışında, bunlarla ilgili bir düzenleme ve tanıma yoktu. Böylece, egemenliğin millete ait olduğunun ilânı, zımnen saltanat ve hilafetin de kaldırılması anlamına gelmekteydi. Bu gerçeğin açıkça belirtilmesi için ise, kurtuluş savaşının başarıya ulaşmasını beklemek gerekecektir.

Kurtuluştan sonra çıkarılan bir Heyet-i Umumiye kararında bu durum şöyle dile getirilmiştir:

"Türk Milleti saray ve babıâlinin ihanetini gördüğü zaman Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ısdar ederek onun birinci maddesi ile icrai ve teşrii kuvvetleri onun yedi kudretine vermiştir. Yedinci madde ile de harp ilânı, sulh akdi gibi bütün hukuku hükümraniyi milletin nefsinde cem eylemiştir.

Binaenaleyh, o zamandan beri eski Osmanlı İmparatorluğu tarihe intikal edip yerine yeni ve millî bir Türkiye Devleti, yine o zamandan beri padişahlık merfu(kaldırılmış) olup yerine Türkiye Büyük Millet Meclisi kaim olmuştur."[10]

Aslında, egemenlik hakkını millete veren TEK değildir.1918-1920 döneminde millet bu egemenliği bizzat kendi ellerine almıştır. Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçmesinden önceki tarihlerde ya da bu tarihten sonra Kemalist önderliğin etkisi dışında oluşan yerel bölgesel kongre hareketleri irade-i milliye adına ortaya çıkmışlar, milletin ya da bulundukları bölge halkının siyasal kaderini belirleme hakkını kendilerinde bulmuşlardı. Mustafa Kemal eksenli ulusal önderlik hareketi de, Amasya Tamimi ile başlamak üzere, daha sonra Erzurum ve Sivas(Ulusal) Kongreleri kararlarıyla millet egemenliği ilkesini kuvvetle vurgulamıştır. "Milletin istiklâlini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır" şeklindeki Amasya Tamimi'nin (md.3) ardından, Erzurum ve Sivas Kongreleri Beyanname'leri (md.2) "iradei milliyeyi hâkim kılmak" esasında birleşmişlerdi.

Egemenlik hakkının kullanılışı bakımından da 1921 Anayasasının getirdiği ilginç bir düzenleme

10 Türkiye Büyük Millet Meclisinin Hukuku Hakimiyet ve Hükümranının Mümessili Hakikisi Olduğuna Dair Heyeti Umumiye Kararı, Karar No 308, 1-2 Kasım 1922 (A.Ş GÖZÜBÜYÜK/S. KİLİ, Türk Anayasa Metinleri, s.99).

vardır. Egemenliğin kayıtsız- şartsız millete ait olduğunu bildiren hüküm (md.1), şöyle devam etmektedir: "İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir" (dayalıdır).

Bu hüküm ve özellikle buradaki "bizzat ve bilfiil idare" vurgulamaları, doğrudan demokrasi çağrışımları uyandırmayacak türden değildir. Egemenlik hakkının sahipliği konusundaki köklü dönüşümden sonra, bu hakkın kullanılışı bakımından da yepyeni bir anlayışla karşı karşıya bulunduğumuz açıktır. Bu yorumu besleyen ve birbirini tamamlayan iki olguya değinmek gerekir.

Birincisi, Kemalist önderliğin öncesinde ya da dışında oluşan yerel- bölgesel kongreler ile, bu önderliğin damgasını taşıyan bölgesel (Erzurum) ve ulusal (Sivas) kongrelerde, bölge halkları ya da ulusun tümü, Osmanlı Devleti kurumlarına (Saray ve hükümetleri) rağmen, seçtikleri kongre delegeleri eliyle de olsa "mukadderatlarını bizzat ve bilfiil idare etme" ye zaten başlamışlardı.1921 Anayasası bu durumu saptamış ya da kastetmiş sayılabilir.

İkinci anlamlı husus doğrudan doğruya 1921 Anayasasından çıkmaktadır. TEK ilerde ele alınacağı gibi, Vilayet ve Nahiye Şûraları öngörmektedir. Gerçi bunlar da doğrudan demokrasi değil, temsilî(yerel) demokrasi kurumlarıdır. Ayrıca bunların "Muhtariyeti" (özerklik) tanınmış olmakla birlikte, bu özerklik idari alanla sınırlıdır, "halkın mukadderatı"nı ilgilendiren siyasal bir yönü yoktur. Fakat yerel temsilî kurumlar eliyle vilayet ve nahiyeler halkının yönetime katılma hakkının hiçbir Osmanlı-Türk Anayasasında o gün bugün bunca geniş tutulmadığı hesaba katılırsa, TEK'in 1. Maddesindeki hükmün bu durumla da ilgili olduğu düşünülebilir.

Ancak gerçek şudur ki, bu iki varsayım bir yana, TEK doğrudan ya da yarı doğrudan demokrasiyi değil, temsilî demokrasiyi benimsemiştir. Anayasa görüşmeleri sırasında önerilen referandum ve halkın kanun teklifi kurumları kabul görmediği gibi, "Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur" (md.3) hükmü de bunun kanıtıdır. Anayasanın, meclisin feshi kurumuna yer vermeyişi de sadece kuvvetler birliği ve meclisi hükümet sisteminin seçilmiş olmasından değil, aynı zamanda saf temsil anlayışından dolayıdır.[11]

1921 Anayasası döneminde egemenliğin BMM tarafından temsil olunduğunu bildiren en açık hukuk metni, BMM 'nin 1-2 Kasım 1922 tarihli ve 308 sayılı Heyet-i Umumiye kararıdır. Bu karar, daha başlığından (" Türkiye Büyük Millet Meclisinin Hukuku Hâkimiyet Hükümranının Mümessili Hakikisi Olduğuna Dair Heyeti Umumiye Kararı"), BMM' nin milletin egemenlik ve hükümranlık hakkının "mümessil-i hakikisi"(gerçek temsilcisi) olduğunu ifade etmiştir. Karar metninde de "Türkiye halkı" nın Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile egemenlik ve hükümranlığını TBMM'nin manevi kişiliğinde "temsile ve bilfiil istimale" (fiilen kullanmaya) karar verdiği" yazılıdır.[12]

Görülüyor ki, "halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi", BMM eliyle bu işi yapması anlamına gelmektedir.

TEK, millî egemenlik anlayışıyla birlikte, halkçılık ilkesini de kendine felsefi temel seçmiştir. Bu ilke o dönemde özellikle halk idaresi ya da demokratik yönetim anlamında kullanılmaktaydı. BMM' nin yanı sıra, ilerde değinilecek olan yerinden yönetim ya da yerel demokrasi kurumları niteliğindeki "şûralar", bu sistemin yerel organizmalarıydı.1921 Anayasasına başlangıç oluşturan Halkçılık Programı ile bunun Encümenden geçmiş biçiminde de rejimin adı "Türkiye Halk Hükümeti" olarak konmuştu.[13] Mustafa Kemal de Halkçılık Programı'ndan itibaren "halk idaresi" ve "halkçılık" deyimlerini "Cumhuriyet" sözcüğü yerine kullanmıştı.[14] Halkçılık, laik bir egemenlik teorisi anlamına da geliyordu ve Mustafa Kemal tarafından "hükümetlerin halkın eline geçmesi" şeklinde tanımlanıyordu.[15]

3) Kuvvetler Birliği ve Meclis Hükûmeti

TEK, "İcra kudreti ve teşri selahiyeti milletin yegâne ve hakikî mümessili olan

Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder"(md.2) hükmüyle, kuvvetler birliği ilkesini açıkça benimsemiştir.

Böylece BMM, kuruculuk ve yasama yetkilerine ek olarak yürütme yetkisini de kuşanmıştır. "Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi idare olunur ve ve hükümeti 'Büyük Millet Meclisi Hükûmeti' ünvanını taşır" diyen 3. Madde hükmü de bunu pekiştirir. "İdare olunur" ibaresinin, yürütme ve idare işlemlerini de kastettiği açıktır. Yürütme işlerini Meclis adına görmek için oluşturulan Heyet bile, Meclis'e bağlı bir adla tanımlanmıştır: "Büyük Millet Meclisi Hükûmeti". [16]

Ayrıca BMM, yasaları yürütme işini de kendi üstünde saymaya devam etmiştir. Hemen bütün yasalarda "İşbu kanunun icrasında BMM memurdur" hükmüne rastlanır.[17]

11 P.BASTID, Le Gouvernement d' Assembiee, Ed. Cujas, Paris 1956, p.380.

12 A.Ş GÖZÜBÜYÜK/S. KİLİ Türk Anayasa Metinleri, s. 99-100

13 İ. ARSEL, Türk Anayasa Hukukunun Umumi Esasları, s.73

14 T.TİMUR, Türk Devrimi,AÜSBF yay., Ankara 1968, s.107.

15 P.BASTID, Le Gouvernement d' Assemblée, p. 380.

16 İ.ARSEL, Türk Anayasa Hukukunun Umumi Esasları, s.66

17 Nutuk, c.II,s. 142.

Bu sistemde İcra Vekilleri Heyeti, BMM' nden doğan, ona bağımlı ve onun denetimi altında çalışan bir topluluktur. Bu Heyet'i, daha 1921 Anayasası yokken BMM bir kararla yaratmıştı: "Kuvve-i icraiye teşkiline karar verildi". Yani Heyet, doğumunu bir Anayasaya, geleneğe ya da monark buyruğuna değil, meclis iradesine borçluydu. 1921 Anayasasına göre de bu Heyet, BMM tarafından özel kanununa göre seçilen üyelerden oluşur. Bunlar, içlerinden birini kendilerine reis seçerler. Ancak, Meclis Reisi İcra Vekilleri Heyeti'nin yine doğal başkanıdır. Bu Heyet, BMM' den ayrı ve bağımsız bir organ olmayıp Meclis'in bir uzvu (organı) durumundadır. Çünkü, "Büyük Millet Meclisi, hükümetin inkısam ettiği devairi" (bölündüğü daireleri), bizzat kendi seçtiği vekiller vasıtası ile idare eder. Meclis icraî hususat için vekillere veçhe (yön) tayin ve ledelhace (gerektiğinde) bunları tebdil eder" (md.8,9).

Meclisin kendi arasından bizaat seçtiği vekiller aracılığıyla yürütme işlerini gördürmesi, bunları yönlendirmesi ve denetlemesi, gerektiğinde azledip yerlerine yenilerini seçebilmesi, bütün bunlar kuvvetler birliği ve meclis hükümetinin tipik göstergeleridir.

Bu sistemde, 2 Mayıs 1920 tarih ve 3 sayılı Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin Sureti İntihabına Dair Kanun gereği, İcra Vekilleri arasında çıkacak uyuşmazlıkları da BMM çözer(md.9). Nitekim, 1921 sonbaharında bir komutanın (Nurettin Paşa) yargılanıp yargılanmaması konusunda İcra Vekilleri Heyeti ile Mustafa Kemal Paşa ve onun görüşüne katılan Fevzi (Çakmak) Paşa arasında çıkan uyuşmazlık, Meclis tarafından çözüme bağlanmıştır.[18]

Bu koşullar altında, İcra Vekilleri Heyeti'nin parlamenter rejimlerdeki kabineler gibi dayanışmalı (mütesanit) bir kurul olabilmesi, imkânsız değilse bile zordur.

İcra Vekilleri Heyeti, sürekli toplanık olan BMM' nin çalışma süresini kısaltma, onu tatil ya da feshetme yetkilerine de elbette sahip değildir. Meclisin sürekliliği ilkesi zaten büyük çapta, BMM'nin yürütme işlerinin de asli sahibinin olmasının zorunlu bir sonucudur. İlk olarak Nisab-ı Müzakere Kanununda ifade edilen bu ilke, TEK ile pekiştirilmiş, mevcut BMM'nin amacının gerçekleşmesine kadar "müstemirren müçtemi" (sürekli toplanık) olması kuralı anayasallaştırılmıştır.(Madde-i Münferide).

Meclis hükümeti sisteminde kural olarak devlet başkanlığı yoktur ya da çok istisnai olarak olsa bile (İsviçre) yalnız dekoratif bir makam olup, devleti temsil etmekten ibaret bir rol oynar. 1921 sistemi de devlet başkanlığı makamı koymamakla, meclis hükümeti sisteminin özelliklerinden birini daha taşımaktadır. Ama bunun asıl nedeni, meclis hükümeti sistemi şablonuna uymak gibi teorik bir tasadan çok, pratik zorunluluklardadır. Monarşinin başında bir devlet başkanı varken, Anadolu'daki rejimin devlet başkanlığı yaratması, hayli güçlü olan saltanatçıları fazlasıyla gocundurur, bu ise ulusal safları bozardı. Nitekim bu tedirginliğin kalkmasından sonra Cumhuriyet ilân edilip devlet başkanlığı makamı yaratılacaktır.[19]

TEK, antlaşma yapma yetkisini düzenlerken de kuvvetler birliği ve meclis hükümeti sistemine uygun davranmıştır. Şöyle ki, "muahede ve sulh akdi(…) gibi hukuki esasiye Büyük Millet Meclisi'ne aittir" (md.7). "Muahede akdi" terimi, ilk hazırlıktan antlaşmanın yürürlüğe girmesine kadar olan bütün aşamaları, (görüşme, imza ve onaylama) kapsar. TEK bütün bu yetkileri BMM'de toplamıştır. Bu dönemde antlaşmaların görüşülmesine, BMM daima kendi üyeleri arasından seçtiği kimseleri memur etmiştir. Antlaşmaların hemen hemen hepsi BMM tarafından kanunla "kabul ve tasdik" olunmuştur. İstisnai olarak, temsilcilerin aktetmiş sayıldıkları antlaşmalar da yine BMM tarafından aktedilmiş sayılmıştır. Çünkü sistemin (kuvvetler birliği ve meclis hükümeti) gereği budur, Meclis tarafından ve meclis içinden seçilen mümessillerin iradesi, BMM' nin iradesi olarak kabul ve işlem görmektedir.

Yargı kuvveti bakımından durum nedir? Kuvvetler birliği ilkesi, yargı erkinin de BMM'nin yetkileri arasında yer aldığı anlamına gelir mi?

Yargı konusu TEK tarafından ele alınmamıştır. Bunun tek ve küçük istisnası, Nahiye şûralarının ve idare heyetlerinin "kazaî" (yargısal) yetkilerinden de söz eden, ama bunların neler olduğunu açıklamayan hükümdür (md.20). Nahiye şûraları gibi, bu hükmün de uygulama alanı bulmadığı bu arada belirtilmelidir. Bu durumda yukardaki sorunun cevabını Anayasada değil uygulamada aramak gerekir.

1921 Anayasası ve millî mücadele döneminde, yargı yetkisini de meclise ait sayan bir görüş egemendi. İstiklâl Mahkemeleri'nin kuruluşu buna dayanıyordu. Üyeleri meclis tarafından ve mebuslar arasından seçilen bu mahkemeler, kuvvetler birliği ve meclis hükümeti sisteminin bir gereği olarak sunulmuştu. Nitekim, İstiklâl Mahkemeleri kurulmasına ilişkin kanunun (No: 21) tasarısı ile ilgili Müdafaai Milliye Encümeni mazbatasında, bu mercilerin kurulması, "Halkın doğrudan doğruya Meclisimizce bilumum unsuruna vaziyet edilerek Meclisimizin kuvvei icraiye itibariyle olan alakasını temin" gerekçesine dayatılmıştı. Benzeri görüşler mebuslarca da dile getirilmiştir.[20]

18 E.ÖZBUDUN, 1921 Anayasası, s.53, 66-67.

19 E.ÇELİK, Milletlerarası Hukuk, c. 1 İÜHF Yay. İstanbul 1965, s.145-150.

20 T.B.BALTA, "Türkiye'de Yasama-Yürütme Münasebeti", İNCELEMELER, AÜSBF yay., Ankara 1957, s.368.

Görülüyor ki TEK, daha sonraki 1924 Anayasasının meclis görüşmelerinde bir üyenin (Ağaoğlu Ahmet Bey) kullanacağı deyimlerle, "Birinci Büyük Millet Meclisine diktatörlük hukuku vermişti ve hatta bu diktatörlük hukukunu kendisi bizzat ilan etmişti."[21]

Burada iki soruyla karşılaşmaktayız. Bu ihtiyaç nereden kaynaklanmaktadır? Meclisin yetkileri gerçekten sınırsız mıdır?

Kuvvetler birliği ve meclis hükümeti sistemlerinin seçilmesinde, kuşkusuz, düşünsel yakınlıkların büyük payı vardı: Fransız Devrimi, Rousseau, vb. Ancak, bu seçimi doğrudan pratik nedenler daha az önemli değildir. Bir kere, bu ilkelerin kabulü ulusal kurtuluşçu enerjiyi bir tek kurum ve organda birleştirmekle, "enerji tasarrufu" sağlıyor ve başarı şansını arttırıyordu. Güçler birliği yepyeni bir devletin kurulmasına doğru da elverişli bir basamaktı. Bütün yetkiler bir kez BMM' de toplanınca, kurtuluştan sonra artık ne padişaha, ne onun hükümetlerine ne de eski devlete gerek kalacaktı. Kuvvetler birliği ve meclis hükümeti sistemi, bir yandan bağımsızlık için savaşanlara ulusal-siyasal birlik olanağı sağlarken, öbür yandan da saltanatın yıkımını kolaylaştıracak hukuk zeminini kuruyordu.[22]

Meclise bunca yetki verilmesinin başka taktik ve politik nedenleri de vardı. Bunlar, meclisteki kümelenmelere göre değişiyordu. Mustafa Kemal ve yakın çevresi meclisin üstünlüğünü savunuyorlardı, çünkü bu yolla padişahın yerini alabilecek bir yürütme organı başkanına da ihtiyaç kalmıyordu. "Padişahlık kaymakamlığı" na gerek olmadığının vurgulanması bununla ilgiliydi. Mustafa Kemal'in muhalifleri ya da rakipleri de meclis üstünlüğünü savunmaktaydılar. Çünkü bunlar da bu yolla Mustafa Kemal'in gücünü frenlemek, diktatörleşmesinden duydukları korkuyu gidermek olanağını buluyorlardı[23].

BMM' nin yetkilerinin gerçekten uçsuz–bucaksız, sınırsız olup olmadığı sorusuna gelince, bir kere Meclis her şeyden önce varlık nedeni ve amacı ile sınırlıdır Birinci BMM açısından duruma bakıldığında bu sınırlılık süre açısından da bir sonuç yaratır. Şöyle ki, meclisin işlevi "gayenin husülüne" kadardır. Bu amaca ulaşıldığına meclis üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile karar verildiğinde, yeni seçimlere gidilecektir. (Madde-i Münferide).

Öte yandan BMM, birtakım üstün hukuk kural ve usullerine de uymak zorundadır. TEK' e göre, kanun ve nizamların oluşturulmasında zamanın ihtiyaçlarına en uygun fıkıh ve hukuk hükümleri ile usul kuralları esas alınır (md.7). Bu hüküm meclis görüşmelerinde metne eklenmiş olup, asıl kaynağını 1909 Anayasa değişikliklerinde (md.118) bulmaktadır.

Nihayet Meclis'in her şeye yetkin (kâdir) durumunun ve güçler birliği/ meclis hükümeti ilkelerinin pratikte hayli sınırlı kaldığı da söylenebilir.

21 1924 Anayasası Hakkındaki Meclis Görüşmeleri (Haz. A.Ş. GÖZÜBÜYÜK/ Z. SEZGİN), AÜSBF yay., Ankara 1957, s.368.

22 M.SOYSAL, Anayasaya Giriş, 2.yayınlanış, AÜSBF yay., Ankara 1969,s.161,163.

23 S.J.SHAW/E.K. SHAW, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, c. 2, s.417-418.

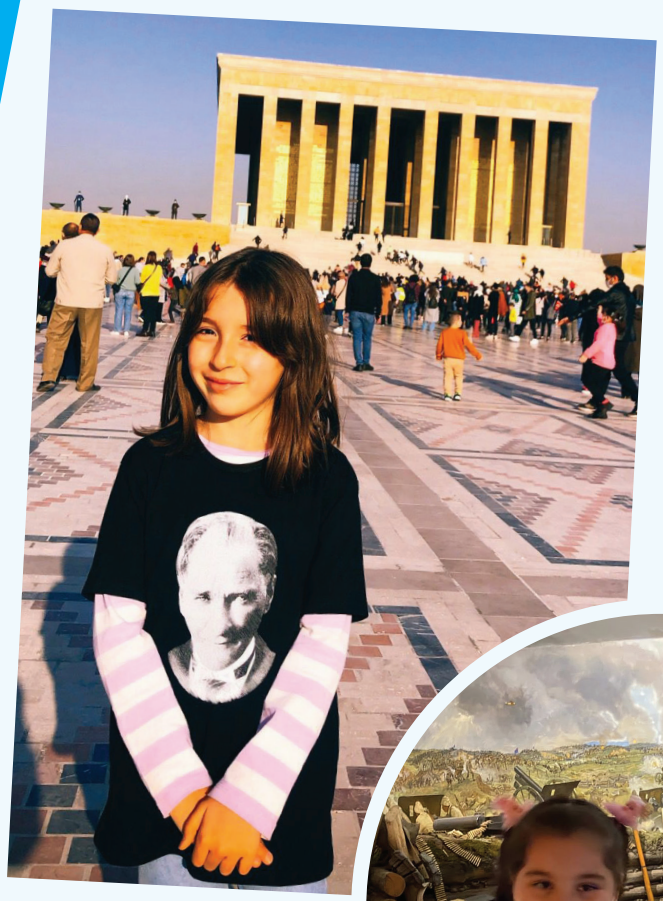

NE MUTLU
TÜRKÜM
DİYENE

ATAM
IZINDEYIZ

YÜCEL BAŞÇAVUŞ ANAOKULU ZİYARETİ

ALFA GRUP EĞİTİM KURUMLARI ZİYARETİ

ŞEHİT ÖĞRETMEN NESRİN ÜNÜGÜR OKULU ZİYARETİ

POLONYA ASKERİ HEYETİ ZİYARETİ

ANKARA ANADOL KULÜBÜ ARAÇLARI HEYETİ

BAHÇELİEVLER YARDIMLAŞMA DERNEĞİ ZİYARETİ

MSB HUKUK HİZMETLERİ ASKERİ HEYETİ

UNİFEB TARAFTARLARINDAN OLUŞAN HEYET

HACETTEPE DİŞ FAKÜLTESİ HEYETİ

Hazırlayan: Sermet Taktak

Fahrettin Paşa, Can dostu (x) GREY ile.

Büyük Taarruz Öncesi Akşehir – 27/28 Temmuz 1922

1. *TBMM Reisi ve Başkomutan Müşir (Mareşal)* **Mustafa Kemal** *(ATATÜRK)* **Paşa, 2.** *Birinci Ferik (Korgeneral)* **Fevzi** *(ÇAKMAK, Müşir, 03.09.1922)* **Paşa, 3.** *Mirliva (Tuğgeneral)* **İsmet** *(İNÖNÜ, Orgeneral)* **Paşa, 4.** *Mirliva (Tuğgeneral)* **Nurettin** *(SAKALLI, Korgeneral)* **Paşa, 5.** *Mirliva (Tuğgeneral)* **Yakup Şevki** *(SUBAŞI, Orgeneral)* **Paşa, 6.** *Mirliva (Tuğgeneral)* **Fahrettin** *(ALTAY, Orgeneral)* **Paşa** *(Yanında köpeği Grey)*, **7.** *Erkânıharp Miralay (Kurmay Albay)* **Asım** *(GÜNDÜZ, Orgeneral)* **Bey, 8.** *Mülazımıevvel (Üsteğmen)* **Muzaffer** *(KILIÇ,Yüzbaşı)* **Efendi, 9.** *Binbaşı* **Salih** *(BOZOK, Yarbay)* **Bey, 10.** *1'inci Süvari Tümeni Komutanı Süvari Albay* **Mürsel** *(BAKÜ, Tümgeneral)* **Bey, 11.** *Yüzbaşı* **İbrahim Şükrü** *(Kurmay Binbaşı SÖKMENSÜER)* **Efendi, 12.** *4'üncü Kolordu Komutanı Erkânıharp Miralay (Kurmay Albay)* **Kemalettin Sami** *(GÖKÇEN, Korgeneral 1935)* **Bey.**

30 Ağustos Zafer Bayramı

Ankara Hipodrumu - 11 Kasım 1921

1. TBMM Reisi *(23.04.1920)* **ve Başkumandan** *(05.08.1921)* **Müşir** *(19.09.1921)* **Gazi Mustafa Kemal** *(ATATÜRK, Mareşal)* **Paşa,**

2. Mürettep Kolordu 1'inci Fırka *(Demir Fırka, 06 Ekim 1923'te İstanbul'a ilk giren Fırka) (Tümen)* **Komutanı** *(04.05.1921-14.11.1922)* **Erkânıharp Miralay** *(Kurmay Albay)* **Abdurrahman Nafiz** *(GÜRMAN, Orgeneral, 1949-1950 Genelkurmay Başkanı)* **Bey.**

Sakarya Meydan Muharebesi *(23 Ağustos – 13 Eylül 1921)***'nin 100.Yılı Anısına**

(x) Üçüncü Grup Kumandanlığı Karargâhında - 1921

1. Garp *(Batı)* **Cephesi Kumandanı Mirliva** *(Tuğgeneral)* **İsmet** *(İNÖNÜ, Orgeneral)* **Paşa,**
2. 3'üncü Grup Kumandanı *(04.05.1921-14.08.1921)* **Erkan-ı Harp Miralay** *(Kurmay Albay)* **Mehmet Arif** *(AYICI)* **Bey.**

Sakarya Meydan Muharebesi *(23 Ağustos – 13 Eylül 1921)***'nin 100.Yılı Anısına**

Hazırlayan: Sermet Taktak

Ankara Hipodromu - 11 Kasım 1921
1. TBMM Reisi *(Başkanı)* ve Başkomutan Müşir Gazi Mustafa Kemal *(ATATÜRK, Mareşal)* Paşa,
2. III. İcra vekilleri *(19.05.1921-09.07.922)* Heyeti Reisi *(Başbakan)* ve aynı zamanda Erkân-ı Harbiye-i *(03.08.1921-09.07.1922)* Umumiye *(Genelkurmay)* Vekili Birinci Ferik *(Korgeneral)* Fevzi *(ÇAKMAK, Müşir)* Paşa,
3. Müdafaa-i Millîye *(Millî Savunma)* Vekili *(05.08.1921-14.01.1922)* Mirliva *(Tuğgeneral)* Refet *(BELE, Tümgeneral)* Paşa,
4. Afganistan Sefiri *(Elçisi)* Sultan Ahmet Han,
5. Azerbaycan Sefiri *(Elçisi)* İbrahim ABİLOV.
6. Trabzon Mebusu Hüsrev *(GEREDE, Kurmay Yarbay, M. Kemal Paşa ile Samsun'a çıkanlardan)* Bey.

Sakarya Meydan Muharebesi *(23 Ağustos – 13 Eylül 1921)*'nin 100.Yılı Anısına

ANITKABİR KOMUTANLIĞI

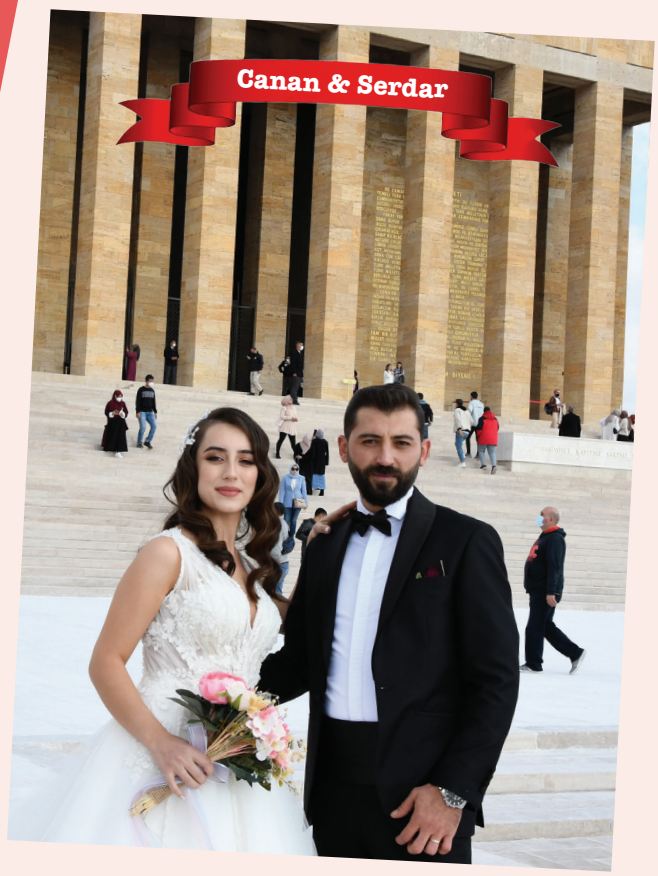
Canan & Serdar

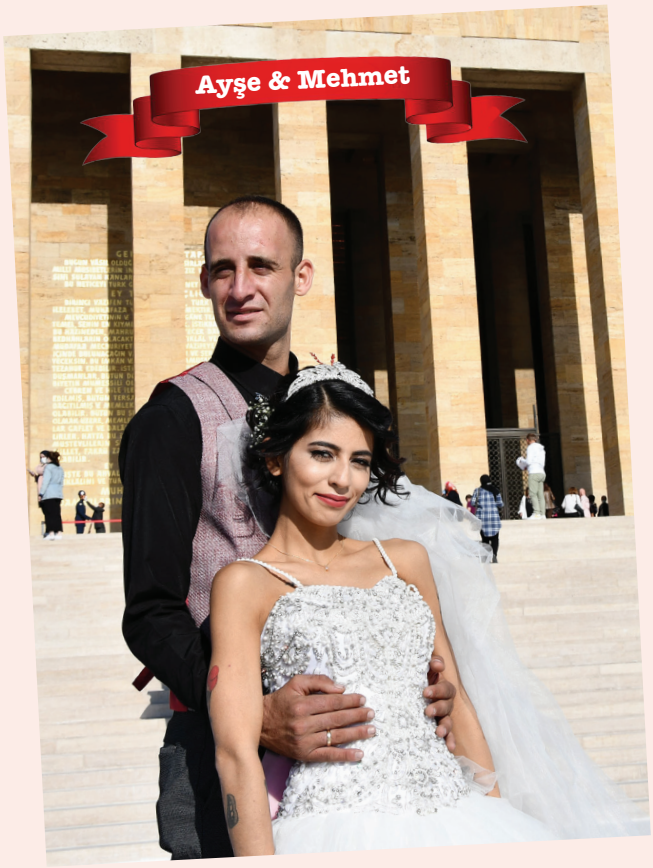
Ayşe & Mehmet

Gamze & Burak

Yasemin & Burak

Gülhan & Ercan

Bilge & Mehmet

Songül & Samet

Eda & Mustafa

Burcu & Sezgin

ANITKABİR DERGİSİ'NDE YAYIMLANACAK YAZILARLA İLGİLİ ESASLAR

1. Genel Kurallar:

A. Anıtkabir Dergisi üç ayda bir çıkarılmakta, 1000 adet basılmaktadır. Dergide Atatürk ile ilgili araştırma yazıları, makaleler ve şiirlere yer verilmektedir.
B. Dergiye gönderilen yazılar, daha önce başka yerde yayımlanmamış olmalıdır.
C. Yazılar, Anıtkabir Derneği Yayın Kurulu tarafından incelenip yayımlanmaya değer görülürse yine aynı kurul tarafından belirlenecek zamanda yayımlanır. Yayımlanmayan yazılar iade edilmez.
D. Yazıların içeriğinden yazarları sorumludur
E. Yayın Kurulunca yazılarda içeriğin dışında bir düzeltmenin yapılması durumunda yazarın oluru alınır.
F. Yazarlar kendilerini tanıtıcı bilgileri (unvan ve görev, kurum, haberleşme adresi, telefon ve belgegeçer numaraları, bir fotoğraf, e-posta adresi) yazılarıyla birlikte Anıtkabir Derneğine gönderirler.
G. Daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış, özgün olan ve Anıtkabir Derneği Yayın Kurulu tarafından yayımlanması uygun görülen yazıların sahiplerine 500 TL telif ücreti ödenir ve 5 adet dergi ücretsiz olarak gönderilir.

2. Dergide Yayımlanması İstenen Yazılarla İlgili Kurallar:

A. Yazılar A-4 kâğıdının bir yüzüne ve 5(Beş) sayfayı geçmeyecek şekilde, bilgisayar ortamında Microsoft Word programında yazılır; posta ya da elektronik posta ile gönderilir.
B. Yazı karakteri arial, başlık 14 punto, metin 12 punto, dipnotlar 8 punto, fotoğraf ve şekiller JPEG formatında, çizelge yazıları 10 punto olarak yazılır.. Makalenin konusu ile ilgili varsa belge ve fotoğrafların asılları yazara geri verilmek üzere posta ile gönderilir.
C. Metinde satır aralığı tek, paragraf başı boşlukları 0.5, dipnot başlangıçları 0.5 olarak düzenlenir.
D. Makale içindeki ana başlıklar metnin yazıldığı puntoda, boşluk bırakılmadan, koyu ve küçük harflerle yazılır.
E. Dipnotlar aynı sayfa altında verilir. Kitap ve makaleler dipnotlarda şu şekilde gösterilir;

(1) Kitap

Yazarın adı ve soyadı, kitabın adı *(italik yazılmalıdır)*, varsa cilt numarası, varsa baskı numarası, basıldığı kent, basan kurum ya da basımevi / yayınevi, basıldığı tarih, sayfa numarası. (Ör. Falih Rıfkı Atay, Çankaya, İstanbul, Bateş Yayınları, 1980, s. 30.)

(2) Makale

Yazarın adı ve soyadı, tırnak işaretleri içerisinde makalenin başlığı, makalenin yayımlandığı derginin adı (italik yazılmalıdır), büyük romen rakamlarıyla cilt numarası, dergi numarası, parantez içinde derginin tarihi, sayfa numarası. (Ör. Fuat Pekin, "Atatürk ve Lyautey", Belleten, C. XX, No. 80 (Ekim 1956), s. 634.)

F. Sayfaların altında sayfa numaraları verilir.
G. Kısaltma kullanılacaksa; metinde ilk geçtiği yerde ve bir kez olmak üzere kısaltmanın açık ve tam anlatımı yazılır ve kısaltma parantez içerisinde belirtilir. Ör. Türk Dil Kurumu (TDK).
H. Yazar adı ve soyadı yazının ilk sayfasının sağ üst köşesine *italik*, koyu 12 punto ile yazılır ve yanına (*) işareti konulur, unvan ve görev yeri (*) işareti ile dipnotta belirtilir.

-oOo-

ANITKABİR DERNEĞİ
RESMİ İNTERNET SİTESİ

ONLINE ALIŞVERİŞ
www.anitkabir.com.tr

Anıtkabir ve Atatürk temalı hatıralık ürünleri alabileceğiniz güvenilir adres

opet'se fark eder

Opet'i 6. kez akaryakıt sektörünün en sevilen markası yapan herkesin fark ettiği bir şey var: **İşimiz en büyük aşkımız.**

Koç

MediaCat Lovemarks 2021

Türkiye'nin Lovemark'ları 2021 araştırması, MediaCat ve Ipsos tarafından 15-55 yaş aralığında, kadın erkek oranı eşit, Türkiye temsili 2.000 kişiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre Opet, Akaryakıt kategorisinde birinci olarak kategorinin Lovemark'ı olmuştur.

opet